

NACZELNY DYREKTOR ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

**Sprawozdanie z działalności
archiwów państwowych
w 2001 r.**

Spis treści	strona
WSTĘP	3
1. ZASÓB ARCHIWALNY	5
1.1. Wielkość zasobu	5
1.2. Przejmowanie materiałów archiwalnych	5
1.3. Stan informacyjny zasobu archiwalnego	6
1.4. Zabezpieczanie zasobu (ochrona, konserwacja, mikrofilmowanie)	6
2. NARASTAJĄCY ZASÓB ARCHIWALNY	7
3. UDOŚTĘPNIANIE I INFORMACJA ARCHIWALNA	11
3.1. Udostępnianie materiałów archiwalnych	11
3.2. Użytkownicy	13
3.3. Kwerendy	15
3.4. Reprografia	17
3.5. Komputeryzacja archiwów	18
3.6. Formy współpracy z innymi placówkami informacyjnymi	23
3.7. Wystawy materiałów archiwalnych	24
3.8. Inne formy popularyzacji archiwów i zasobu	24
4. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA	25
5. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICĄ	35
6. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA	49
7. ORGANIZACJA I ZARZĄDZANIE	56
7.1. Kadry	56
7.2. Finanse	59

WSTĘP

Archiwa państwowe podległe Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych działają na podstawie *Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach*. Sieć archiwów państwowych na koniec 2001 r. tworzyły 3 archiwa o charakterze centralnym i 29 archiwów państwowych z 53 oddziałami zamiejscowymi i 4 ekspozyturami.

Urząd Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych sprawowała doc. dr hab. Daria Nałęcz.

8 czerwca 2001 r. Sejm uchwalił kolejną nowelizację ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (ogłoszone ją w Dzienniku Ustaw Nr 76, pod poz.806). Nowelizacją dodano w art.16 nowe przepisy, które określiły zasady tworzenia i gospodarowania środkami specjalnymi w archiwach państwowych i w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. —Przychodami środków specjalnych są wpływy z tytułu świadczenia usług wymienionych w ustawie.

Naczelny Dyrektor skierował do Ministra Kultury projekt nowego rozporządzenia w sprawie zasad postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych. Konieczność wydania nowego rozporządzenia spowodowana jest potrzebą dostosowania dotychczasowych przepisów do konstytucyjnych przepisów dotyczących źródeł prawa oraz uaktualnienia zasad klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, m.in. w związku ze zmianą przepisów emerytalnych. W 2001 r. projekt został poddany uzgodnieniom międzyresortowym.

Naczelny Dyrektor uczestniczył w pracach legislacyjnych organów administracji rządowej i innych organów państwowych. Spośród przekazanych do zaopiniowania ok.150 projektów aktów normatywnych i umów międzynarodowych, zgłoszono uwagi do następujących:

- o rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie ustalenia w województwie lubelskim w powiecie ryckim granic gminy Ryki oraz gminy o statusie miasta Dęblin,
- o rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie zgłaszania wniosków oraz wydawania zezwoleń i zaświadczeń na wywóz dóbr kultury za granicę,
- o rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie przekazania odpowiednim organom służby konserwatorskiej uprawnień Generalnego Konserwatora Zabytków do wydawania zezwoleń na czasowy wywóz dobra kultury za granicę,
- o ustawa o ochronie dziedzictwa narodowego,
- o rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wzorów deklaracji składanych Zarządowi Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przez pracodawców zobowiązanych do wpłat na ten Fundusz,

- o ustawa o zmianie ustawy o ochronie danych osobowych,
- o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie gromadzenia danych osobowych w Krajowym Rejestrze Karnym oraz usuwania tych danych z Rejestru,
- o ustawa o zmianie ustawy o finansach publicznych, ustawy o działach administracji rządowej oraz ustawy o służbie cywilnej,
- o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia szczegółowych zasad, sposobu i trybu udzielania informacji o osobach na podstawie danych zgromadzonych w Krajowym Rejestrze Karnym oraz określenia wzoru zapytania o udzielenie informacji o osobie, a także wzoru formularza informacji o osobie,
- o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowych zasad i sposobu przetwarzania i przekazywania danych osobowych zgromadzonych w zbiorach Krajowego Rejestru Karnego do celów statystycznych oraz badań naukowych,
- o ustawa o spółdzielniach,
- o rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie praw i obowiązków głównego księgowego budżetu państwa, głównych księgowych części budżetowych, państwowych jednostek budżetowych, zakładów budżetowych, gospodarstw pomocniczych oraz skarbników i głównych księgowych jednostek samorządu terytorialnego,
- o rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa w sprawie klasyfikowania, kwalifikowania i porządkowania materiałów wyłączonych z państwowego zasobu archiwalnego,
- o rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa w sprawie wyłączenia materiałów z państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego,
- o ustawa o kinematografii,
- o ustawa o zmianie ustawy o ustroju sądów powszechnych,
- o rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie sposobu sporządzania i udostępniania spisu wyborców,
- o zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie organizacji archiwów podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- o rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów zmieniające rozporządzenie w sprawie instrukcji kancelaryjnej dla organów gmin i związków międzygminnych,
- o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych,
- o rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad wydawania oraz wzorów świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych, sposobu dokonywania ich sprostowań i wydawania duplikatów, a także zasad legalizacji dokumentów przeznaczonych do obrotu prawnego z zagranicą oraz zasad odpłatności za wykonywanie tych czynności.

W 2001 r. Naczelny Dyrektor wydał 25 zarządzeń. Dotyczyły one przede wszystkim organizacji archiwów państwowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

1. Zasób archiwalny

1.1. Wielkość zasobu

Zasób archiwów państwowych według stanu na 31 grudnia 2001 r., wynosił:

- zespołów i zbiorów archiwalnych ogółem: 68 815
- jednostek inwentarzowych: 32 886 106
- metrów bieżących: 224 892,13

Wymaga przy tym podkreślenia, że na podaną liczbę jednostek inwentarzowych składają się w znacznej części (42%) zbiory fotograficzne Archiwum Dokumentacji Mechanicznej (13 756 280 j. inw.), które nie są mierzone w metrach.

W porównaniu ze stanem z 31 grudnia 2000 r. zasób archiwów państwowych zwiększył się o 2 662 zespoły (zbiory) i 732 003 jednostki inwentarzowe o łącznym rozmiarze 4 993,53 m. Wielkości te wynikają z bilansu bieżących nabytków i ubytków oraz weryfikacji danych ewidencyjnych.

1.2. Przejmowanie materiałów archiwalnych

Podobnie jak w latach ubiegłych, w 2001 r. archiwa państwowe przejmowały przede wszystkim materiały archiwalne zlikwidowanych i przekształconych urzędów centralnych, terenowych oddziałów władzy i administracji państwowej, przedsiębiorstw, związków spółdzielczych, likwidowanych instytucji państwowych, akta sądowe, akta stanu cywilnego, dokumentację biur projektowych, instytucji oświatowych i kulturalnych. Znaczną część akt archiwa przejęły w następstwie zmiany terytorialnego podziału kraju.

W 2001 r. archiwa państwowe włączyły do swego zasobu 1 446 zespołów i zbiorów archiwalnych o rozmiarze 5 194,47 mb. (731 457 j. inw.). Ogólny wzrost liczby zespołów jest wyższy niż wynika to z wielkości nabytków, gdyż szereg nowych zespołów archiwa wyodrębniły z posiadanego już zasobu.

Do ważniejszych nabytków zaliczają się przejęte przez Archiwum Akt Nowych akta Polskiej Partii Socjalistycznej ([1890-1986], 1987-2000), akta Krzysztofa Dunin Wąsowicza, Władysława Żeleńskiego i Romana Lewickiego – a także przekazane do Archiwum Dokumentacji Mechanicznej 18 tys. diapozytywów, które dokumentują świadectwa kultury materialnej na obszarze Górnego Śląska przed II wojną światową oraz 65 tys. fotografii (negatywów) poświęconych życiu powojennej polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii.

1.3. Stan informacyjny zasobu archiwalnego

Na koniec roku sprawozdawczego w archiwach państwowych były zewidencjonowane 64 752 zespoły (zbiory) archiwalne (94 % zasobu ogółem) – co stanowi 29 184 409 jednostek inwentarzowych (89%) i 205 142 metry (91%). W 2001 r. zinwentaryzowano 3 160 zespołów i zbiorów (306 261 j. inw./ 3 448,23 m).

Stan zasobu całkowicie opracowanego na 31 grudnia 2001 r. wynosił 9 162 474 j. inw., co stanowiło 112 559,11 m. W 2001 r. zasób całkowicie opracowany zwiększył się o 128 124 j. inw. (1501,94 m.).

Nad opracowaniem zasobu archiwalnego i pomocy informacyjnych czuwały komisje metodyczne, które odbyły 103 posiedzenia.

W trakcie opracowania zasobu archiwa wydzieliły do zniszczenia 11 571 j. inw. (222,37 m.) dokumentacji niearchiwalnej.

1.4. Zabezpieczenie zasobu (ochrona, konserwacja, mikrofilmowanie)

Archiwa posiadające odpowiedni sprzęt i obsadę konserwatorską przeprowadzały pełną konserwację materiałów archiwalnych. Dokonywały tego, poza Centralnym Laboratorium Konserwacji Archiwaliów, archiwa państwowe w Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Katowicach, Toruniu, Warszawie, Bydgoszczy i Wrocławiu. W ograniczonym zakresie konserwację prowadziło Archiwum Akt Nowych i archiwa w Kaliszu, Lublinie, Przemyślu, Siedlcach, Białymstoku, Szczecinie,. Pewne czynności z tego zakresu podejmowano też w archiwach w Zielonej Górze, Rzeszowie, Radomiu, Koszalinie i Suwałkach.

Jedynie na konserwację właściwą archiwaliów – tzn. bez uwzględnienia działań profilaktycznych i prac introligatorskich – wydatkowano w roku sprawozdawczym ponad 151 tys. zł. Faktyczne koszty były znacznie wyższe, gdyż częściowo korzystano z materiałów zakupionych w poprzednich latach. Niemniej zauważalny jest poważny spadek wydatków na ochronę konserwatorską w porównaniu z rokiem ubiegłym – rzędu 75 tys. zł. Wiąże się on z drastycznymi oszczędnościami budżetowymi archiwów.

Oczyszczono mechanicznie 116 dokumenty pergaminowe i 98 kart ksiąg pergaminowych, 34 509 kart ksiąg i 7 740 rękopisów na papierze czerpanym oraz 40 399 dokumentów sporządzonych na papierze maszynowym. Uzupełniono ubytki i skleiono przedarcia 94 kart pergaminowych, 14 819 kart ksiąg i rękopisów na papierze czerpanym, oraz ponad 6 219 tys. dokumentów na papierze maszynowym. Przeprowadzono regenerację struktury 2 kart pergaminowych, 7 225 kart papieru czerpanego i 7 270 kart papieru maszynowego a także 109 skórzanych opraw ksiąg. Złożonym zabiegom naprawczym poddano też 255 ksiąg na papierze czerpanym i 477 na papierze maszynowym. 14 902 kart dokumentów na różnych nośnikach zdublowano dodatkową warstwą ochronną. 11 016 kart poddano odkwaszaniu, a 20 410 kart – dezynfekcji indywidualnej. Ponadto blisko 4 644 mb. akt zdezynfekowano w komorach próżniowych, w tym - w nowoczesnej komorze mobilnej, która w miarę potrzeb uruchamiana jest w kolejnych archiwach (Suwałki, Gdańsk, Łódź).

Odkażono też w komorze próżniowej 10,5 mb. map, a 4 mapy zdezynfekowano indywidualnie, 206 map oczyszczono mechanicznie, a 2 527 poddano dodatkowo kąpielom wodnym. 81 map wymagało sklejenia przedarć, a 16 – uzupełnienia ubytków. W przypadku 38 ręcznie barwionych map i planów zabiegi konserwatorskie wiązały się z zabezpieczeniem warstw malarskich. Zbliżonych zabiegów wymagały 2 iluminowane pergaminy.

Poddano renowacji 44 pieczęcie woskowe, 11 lakowych i 29 pieczęci opłatkowych. 12 spośród nich oczyszczono.

Konserwację w formie dostosowanej do specyfiki zbiorów prowadziło też Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, wykonując 2166 srebrnych negatywów zabezpieczających i skanując 3 859 fotografii.

Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów przy AGAD wspomagało archiwa państwowe w działaniach profilaktycznych i przy konserwacji właściwej akt. W ramach tych prac konserwowano dokumenty pergaminowe, papierowe, księgi i mapy. Wykonywano prace introligatorskie a także specjalne pudła i obwoluty ochronne. Sporządzano fotograficzną dokumentację konserwatorską a także makro- i mikroskopowe fotografie preparatów mikrobiologicznych. CLKA prowadziło działalność kontrolną, konsultacyjną i szkoleniową na rzecz archiwów państwowych, a także współpracowało z innymi instytucjami przechowującymi materiały archiwalne – m.in. z Biblioteką Narodową, Biblioteką Uniwersytetu Warszawskiego, Zamkiem Królewskim, Muzeum Literatury w Warszawie, Muzeum Historycznym m.st. Warszawy oraz Towarzystwem im. Fryderyka Chopina.

Podobnie jak w latach ubiegłych, archiwa państwowe w 2000 r. wykonywały działania profilaktyczne polegające na odkurzaniu akt, wymianie zużytych obwolut i pudeł, pracach introligatorskich a także badaniu temperatury i wilgotności powietrza w magazynach.

W 14 archiwach wykonano 2 271 006 klatek mikrofilmów zabezpieczających – blisko 530 tys. (33%) więcej niż w roku ubiegłym.

2. NARASTAJĄCY ZASÓB ARCHIWALNY

W celu sprawdzenia wykonania zarządzenia Nr 8 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 15 czerwca 2000r. w sprawie przeprowadzania przez archiwa państwowe kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego w roku 2001 przeprowadzono z ramienia Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych 8 wizytacji w wybranych archiwach państwowych. Zakres wizytacji obejmował: zapoznanie się ze sporządzonym w archiwum planem kontroli archiwów zakładowych na 2001 rok, dokumentacją kontroli, obiegiem dokumentacji kontroli w archiwum pomiędzy centralą i jego oddziałami zamiejscowymi a także z uwagami zgłaszanymi do powyższego zarządzenia. Wizytacje przeprowadzono w archiwach państwowych w Białymstoku, Częstochowie, Lesznie, Lublinie, Opolu, Toruniu, Zamościu i Zielonej Górze. Do placówek tych przesłano wnioski i uwagi wynikające z wizytacji oraz zaplanowano przesłanie uwag ogólnych do

wszystkich archiwów państwowych prowadzących działalność nadzorczą nad narastającym zasobem archiwalnym. W trakcie wizytacji ustalono, iż przepisy przedmiotowego zarządzenia nie budzą w archiwach większych trudności interpretacyjnych i na ogół są poprawnie stosowane. W 2001 r. komórki organizacyjne archiwów państwowych prowadzące nadzór nad narastającym zasobem archiwalnym wprowadzały dane o jednostkach organizacyjnych do komputerowej bazy "NADZÓR", a zarazem formułowały spostrzeżenia dotyczące jej funkcjonowania. W następstwie zgłoszonych uwag w październiku 2001 r. archiwa państwowe otrzymały do wdrożenia drugą, poprawioną i zaktualizowaną wersję programu "NADZÓR". Powyższe przedsięwzięcia zwiększyły skuteczność działań nadzorczych w państwowych i samorządowych jednostkach organizacyjnych.

W Wydziale Organizacji i Udostępniania Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych testowano, przed przesłaniem do archiwów państwowych, komputerową bazę JOPIS (jednostki organizacyjne państwowe i samorządowe), stanowiącą wyciąg sporządzony dla potrzeb archiwów państwowych z komputerowego krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny. Zbiór ten zawiera ok. 80 tys. rekordów. Baza JOPIS, aktualizowana w cyklu kwartalnym, stanowić będzie dla archiwów państwowych pomoc przy doborze jednostek wytwarzających państwowy zasób archiwalny. Dostarczy danych o poszczególnych instytucjach, ich statusie prawnym oraz aktualnych danych adresowych.

W 2001 r. przesłano archiwom państwowym do zaopiniowania projekt zarządzenia Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawie zasad i trybu ustalania jednostek organizacyjnych, w których tworzy się archiwa zakładowe.

W roku sprawozdawczym Naczelny Dyrektor wystąpił z szeregiem inicjatyw w zakresie nadzoru archiwalnego, zalecając m. in. archiwom państwowym rozpoznanie stanu opracowania materiałów archiwalnych b. Komitetu do Spraw Radia i Telewizji "Polskie Radio i Telewizja oraz b. państwowej jednostki organizacyjnej "Polskie Radio i Telewizja", użyczonych w 1994 r. "Telewizji Polskiej S.A. i "Polskiemu Radiu S.A. ". Z uzyskanych od archiwów państwowych informacji wynika, iż zbiory te tylko częściowo zostały rozpoznane i opracowane archiwalnie przez przechowujące je jednostki, przy czym odpowiednie prace uległy przyspieszeniu po 1998 r., dzięki zaangażowaniu specjalnych funduszy na ten cel.

Naczelny Dyrektor ustalił 11 urzędów centralnych jako jednostki wytwarzające materiały archiwalne wchodzące do państwowego zasobu archiwalnego i z tego względu zobowiązane do prowadzenia archiwów zakładowych.

Naczelny Dyrektor czterokrotnie udzielał wyjaśnień na temat zasad brakowania dokumentacji niearchiwalnej (np. na zapytanie prezydenta miasta Żory dotyczące dokumentacji osobowej i płacowej), a ponadto interweniował w sprawie nieprawidłowego brakowania dowodów księgowych przez Miejski Zarząd Komunalny w Brzegu.

W 2001 r. działalność w zakresie nadzoru nad jednostkami organizacyjnymi wytwarzającymi materiały archiwalne wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego sprawowało, zgodnie z obowiązkami statutowymi, 31 archiwów państwowych wraz z 64 oddziałami zamiejscowymi.

Archiwa państwowe w 2001 r. nadzorowały łącznie 9331 jednostek organizacyjnych (4947 jednostek państwowych i 4384 jednostek samorządu terytorialnego). W ciągu roku spod nadzoru archiwów państwowych ubyło 437 jednostek (425 państwowych i 12 jednostek samorządowych). Jednocześnie archiwa państwowe ustaliły jako wytwórców państwowego zasobu archiwalnego 257 jednostek (164 państwowe oraz 93 samorządowe). Generalnie, w 2001 r. liczba nadzorowanych jednostek organizacyjnych, w porównaniu ze stanem z 2000 r., zmniejszyła się o 197. Wynik ten stanowi odbicie przemian własnościowych oraz reformy ustrojowej i administracyjnej Państwa, w następstwie czego wiele jednostek państwowych zostało zlikwidowanych lub uległo przekształceniu w podmioty niepaństwowe. W 2001 r. archiwa państwowe odnotowały 355 likwidacji - 348 jednostek państwowych oraz 7 samorządowych.

W 9331 jednostkach organizacyjnych nadzorowanych przez archiwa państwowe działało 9903 archiwów zakładowych (5337 w jednostkach państwowych oraz 4566 w samorządowych). Było to o 254 archiwów więcej w porównaniu z poprzednim rokiem. Różnica między liczbą nadzorowanych jednostek a ilością archiwów zakładowych wynika z tego, iż w wielu jednostkach organizacyjnych działa więcej niż jedno archiwum zakładowe.

Wśród archiwów państwowych, które podejmują najwięcej działań w zakresie nadzoru należy wymienić AP m. st. Warszawy (834 jednostek pod nadzorem, 856 archiwów zakładowych, średnio 40 kontroli przypadających w ciągu roku na jednego etatowego pracownika nadzoru), AP w Krakowie (670 jednostek pod nadzorem, 757 archiwów zakładowych, średnio 30 kontroli na jednego pracownika nadzoru) oraz AP w Katowicach (649 jednostek pod nadzorem, 759 archiwów zakładowych, na średnio 37 kontroli jednego pracownika nadzoru). Należy przy tym zauważyć, iż archiwa te działają na dużym terenie, w regionach wysoko zurbanizowanych i uprzemysłowionych, a działalność jednostek organizacyjnych jest bardzo zróżnicowana.

Wśród archiwów państwowych, które mają najmniej jednostek organizacyjnych pod nadzorem i których działalność jest w tym zakresie mniej złożona, należy wymienić: AP w Lesznie (112 jednostek pod nadzorem, 122 archiwa zakładowe, średnio 40 kontroli w ciągu roku przypadających na jednego etatowego pracownika nadzoru); AP w Suwałkach (141 jednostek pod nadzorem, 153 archiwa zakładowe, średnio 40 kontroli na jednego pracownika nadzoru) oraz AP w Przemyślu (140 jednostek pod nadzorem, 140 archiwów zakładowych, średnio 31 kontroli na jednego pracownika nadzoru).

W jednostkach organizacyjnych nadzorowanych przez archiwa państwowe przechowywanych było w 2001 r. 289 869 mb materiałów archiwalnych, w tym 243 592 mb materiałów archiwalnych w jednostkach państwowych oraz 52 824 mb w jednostkach

samorządu terytorialnego. W porównaniu z danymi w tym zakresie z 2000 r. (kiedy to materiały archiwalne w nadzorowanych jednostkach organizacyjnych mierzyły ok. 254 588 mb), wielkość ta wzrosła o 35 281 mb. Materiały archiwalne kwalifikujące się do przejęcia przez archiwa państwowe ze względu na upływ 25-letniego okresu przechowywania w archiwach zakładowych, mierzyły 61 343 mb (52 824 mb z jednostek państwowych oraz 8 519 z jednostek samorządu terytorialnego). Jest to tzw. "nawis", który powinien być przejęty przez archiwa państwowe, a który w porównaniu z poprzednim rokiem r. zwiększył się o 3812 mb.

Przyczyny narastania tzw. "nawisu" są różnorodne. W ostatnich latach archiwa państwowe przejmują w pierwszej kolejności materiały archiwalne z jednostek organizacyjnych, które utraciły status wytwórcy państwowego zasobu archiwalnego. Istotną przeszkodę stanowi fakt, że "przeterminowane" materiały archiwalne nie są uporządkowane zgodnie z obowiązującymi przepisami archiwalnymi, na co archiwa państwowe zwracają uwagę od dawna. Pomimo, iż przepisy archiwalne dotyczące porządkowania akt są czytelne, nie zawsze są prawidłowo stosowane. Problem stanowią błędy, których skutki trudno jest usunąć, np. dotyczące kwalifikacji archiwalnej akt. Przyczyna nieprawidłowości tkwi m. in. w niewłaściwym stosowaniu przepisów kancelaryjnych, tj. nieprawidłowym i nieregularnym przekazywaniu akt obarczonych wymienionymi usterkami z komórek organizacyjnych do archiwum zakładowego, którego personel nie jest często w stanie poprawnie przygotować akt kat. A do przekazania do archiwum państwowego.

W roku sprawozdawczym archiwa państwowe przeprowadziły 3289 kontroli archiwów zakładowych: 2015 w państwowych jednostkach organizacyjnych oraz 1274 w jednostkach samorządu terytorialnego. Spośród priorytetów nadzoru archiwalnego w 2001 r. należy wymienić kontrole w jednostkach organizacyjnych w których rozpoczęto procesy przekształcania, likwidacji bądź upadłości, w jednostkach, których dane należało zaktualizować przed ich wprowadzeniem do bazy NADZÓR, a także w samorządowych jednostkach organizacyjnych, które przez kilkanaście lat były przejściowo wyłączone spod kontroli archiwów państwowych – z negatywnymi generalnie skutkami dla stanu zachowania materiałów archiwalnych.

Archiwa państwowe przeprowadziły również 502 lustracje archiwów zakładowych (303 w jednostkach państwowych i 199 w samorządowych), 662 ekspertyzy archiwalne (411 w jednostkach państwowych i 251 w samorządowych) oraz 23 996 konsultacji (12 627 w jednostkach państwowych i 11 369 w samorządowych).

Wydano 7716 zezwoleń na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej (4796 dla jednostek państwowych i 2920 dla samorządowych), w następstwie czego zniszczono 230 357 mb dokumentacji niearchiwalnej (184 180 mb w jednostkach państwowych i 46 177 mb samorządowych). Systematycznie zwiększa się liczba prawidłowo sporządzonych wniosków na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej. Niemniej archiwa państwowe sygnalizują pojawianie się wniosków obarczonych błędami, które wynikają z nieznanomości przepisów powszechnie obowiązujących, np. ustawy o rachunkowości.

W celu usprawnienia nadzoru archiwalnego Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych skierowała do podległych jednostek pouczenie odnośnie prawidłowego wydawania zezwoleń na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej. Wątpliwości związane z tymi zagadnieniami omawiane są i rozstrzygane na posiedzeniach działających w archiwach państwowych komisji archiwalnej oceny dokumentacji.

W 2001 r. archiwa państwowe zatwierdziły przepisy archiwalne 712 nadzorowanych jednostek (296 państwowych i 416 samorządowych). W ramach tego przedsięwzięcia przeprowadzono szereg konsultacji i spotkań na temat prawidłowego stosowania tych przepisów.

Archiwa państwowe zorganizowały lub były współorganizatorami 93 kursów kancelaryjno-archiwalnych (85 w państwowych jednostkach organizacyjnych i 8 w jednostkach samorządowych), w których udział wzięło 1413 uczestników: 966 z jednostek państwowych i 447 z samorządowych. Przeprowadziły 110 szkoleń kancelaryjno-archiwalnych (56 w jednostkach państwowych i 54 w samorządowych), w których udział wzięło 2136 uczestników (1064 z jednostek państwowych i 1072 z jednostek samorządowych). W porównaniu z analogicznymi danymi za 2000 r. spadła liczba szkoleń i kursów archiwalnych dla pracowników sektora samorządowego.

W roku sprawozdawczym dokonano analizy stanu przygotowania zawodowego archiwistów zakładowych. W archiwach nadzorowanych jednostek zatrudnionych jest łącznie 9453 pracowników (o 489 więcej niż w 2000 r.), z czego 126 (1,3 %) zdobyło specjalność w zakresie archiwistyki - 111 z tej grupy ma wykształcenie wyższe archiwalne, a 15 wykształcenie pomaturalne archiwalne. Na pełnym etacie pracuje 1505 osób (ok. 16 % - o 4 % więcej w porównaniu z danymi z 2000 r. Wykształceniem wyższym legitymuje się 1250 (ok. 13 %) archiwistów zakładowych, średnim zaś 8105 (85,7 %). Wykształcenie zawodowe lub podstawowe posiada marginalny odsetek archiwistów zakładowych. Kurs archiwalny I stopnia ukończyło 3391 (ok. 36 %) archiwistów zakładowych, II stopnia 1042 (ok. 11 %), bez kursu archiwalnego pozostaje 5020 (ok. 53 %) zatrudnionych w archiwach zakładowych.

W roku sprawozdawczym działalność nadzorczą prowadziło 178 pracowników archiwów państwowych w ramach 99 etatów.

3. Udostępnianie i informacja archiwalna

3.1. Udostępnianie materiałów archiwalnych

W 2001 r. nadal wzrastało zainteresowanie zasobem archiwalnym. Tendencja wzrostowa utrzymuje się od kilku lat, co obrazuje poniższa tabela.

	1999	2000	2001
Liczba użytkowników	16016	17800	19087
Liczba odwiedzin w pracowniach naukowych	67116	76559	82751
Liczba udostępnionych jednostek archiwalnych	510628	545225	631397

W 2001 r. udostępniono ogółem 631 397 jednostek archiwalnych, z czego użytkownikom krajowym 598 377 j.a., a zagranicznym 33 020 j. a.. W stosunku do roku poprzedniego liczba udostępnionych akt wzrosła o prawie 16%.

Wśród archiwów udostępniających najwięcej materiałów znalazły się: AP w Poznaniu (53189 j.a.), AP w Łodzi (31320), AP w Lublinie (28096). Archiwami, które udostępniły najmniej akt były: AP w Zamościu (1043), AP w Elblągu (1861), AP w Lesznie (1958).

W większości archiwów nastąpił wzrost liczby udostępnianych akt. Największy wzrost nastąpił w AP w Płocku (o 66%), w AP w Koszalinie (o 65%), w AP w Piotrkowie Trybunalskim (o 50%) oraz w AP w Lesznie (o 48%).

Do zwiększenia liczby udostępnianych akt przyczynił się w dużej mierze wzrost liczby badań genealogicznych. W AP Kielce liczba udostępnień w tych celach wzrosła prawie dwukrotnie. W AP w Łodzi oraz w AP w Siedlcach ilość akt wykorzystywanych do badań genealogicznych przewyższyła odpowiednie wielkości związane z celami naukowymi. Na zwiększanie się ilości udostępnianych akt wpłynęło również przyjęcie przez archiwa państwowe kolejnych nabytków, w szczególności akt hipotecznych z sądów. Były one badane w celach regulacji spraw własnościowych – zarówno przez osoby prywatne jak i urzędy.

W 7 archiwach ilość udostępnionych akt zmalała. Spadek ten sięgał od 1,15% w AP w Suwałkach do 26% w AP w Elblągu. To ostatnie archiwum sygnalizuje wygasanie poszukiwań genealogicznych, prowadzonych tam wcześniej na szeroką skalę.

W strukturze udostępnianych materiałów archiwalnych nie nastąpiły większe zmiany. W większości archiwów nadal dominują i utrzymują tendencją wzrostową cele naukowe. Ma na to wpływ m. in. powstawanie nowych szkół wyższych. W następnej kolejności znalazły się cele genealogiczne oraz potrzeby urzędów i sądów prowadzących sprawy odszkodowawcze i reprzywatyzacyjne.

W większości archiwów zauważono znaczny wzrost liczby udostępnień dla celów publicystycznych. Zasób fotograficzny ADM wykorzystywany był na wielu wystawach przygotowywanych m. in. przez Kancelarię Senatu i Bibliotekę Sejmową. Liczne fotografie z zasobu ADM wykorzystywano do ilustracji książek, encyklopedii, leksykonów, wydawnictw albumowych, podręczników szkolnych oraz dla potrzeb prasy, radia, telewizji i filmu. Wyraźną tendencją wzrostową w popularyzatorskim wykorzystywaniu akt odnotowało również AP w Płocku oraz AP m. st. Warszawy. Najczęściej wykorzystywane były akta administracji szczebla wojewódzkiego i powiatowego, miast, wymiaru sprawiedliwości, w tym hipoteczne i notarialne, a także akta metrykalne i stanu cywilnego. Sporym zainteresowaniem cieszyły się też przedrozbiorowe archiwalia sądowe i rodzinne oraz zbiory kartograficzne i ikonograficzne. AP w Koszalinie zwracało uwagę na duże wykorzystanie zasobu niemieckojęzycznego.

Natomiast prace prowadzone przez Instytut Pamięci Narodowej spowodowały zwiększenie udostępniania akt PZPR.

Często udostępniane są również gromadzone przez archiwa księgozbiory, nieraz mające unikatowy charakter. Oprócz udostępniania materiałów archiwalnych w pracowniach naukowych archiwa wypożyczały je również na zewnątrz, głównie na wystawy oraz w związku ze sprawami prowadzonymi przez sądy, prokuratury i IPN.

3.2. Użytkownicy

Tendencja wzrostowa utrzymała się również w przypadku liczby użytkowników zasobu archiwalnego oraz częstotliwości odwiedzin w pracowniach naukowych. W roku sprawozdawczym liczba użytkowników wzrosła o 7,2% i wynosiła 19087 osób, zaś liczba odwiedzin wzrosła o 8% i wynosiła 82751. Wskaźniki wzrostu w przypadku niektórych archiwów były znacznie wyższe i sięgały nawet kilkadziesiąt procent. W ostatnich dwóch latach 5 archiwów odnotowało podwojenie liczby użytkowników (AP Białystok, Kalisz, Koszalin, Płock, Suwałki), a 3 archiwa prawie dwukrotny wzrost liczby odwiedzin (AP Białystok, Kraków i Piotrków Trybunalski). Statystyczny użytkownik odwiedził pracownię 4-5 razy i skorzystał z 33 jednostek archiwalnych.

Najwięcej użytkowników gościło AP w Krakowie (1875), AP m. st. Warszawy (1744), ADM (1551), AAN (1133). W ADM główną grupę użytkowników stanowili współpracownicy redakcji gazet: „Gazety Wyborczej” i „Rzeczpospolitej”. Byli oni niemal codziennymi interesantami archiwum.

Największą liczbę odwiedzin w pracowni naukowej odnotowało AP w Krakowie (7127). Poza tym najliczniej odwiedzane były: AP w Lublinie (6345), AAN (6090), AP m. st. Warszawy (5756). Najmniej odwiedzin w pracowniach naukowych odnotowano w AP w Zamościu (192), w AP w Elblągu (220) i w AP w Lesznie (381).

W sumie najwięcej krajowych użytkowników, podobnie jak w latach ubiegłych, odwiedziło pracownię naukową AP w Krakowie oraz AP m. st. Warszawy. Najwięcej zagranicznych użytkowników odnotowano w AP we Wrocławiu i AGAD. Najmniej użytkowników zagranicznych pojawiło się w AP w Częstochowie i w AP w Lesznie (tylko 1 osoba). Cudzoziemcy najczęściej pochodzili z USA, Niemiec, Kanady, Ukrainy, Austrii oraz Czech.

Liczba użytkowników w 2001 r. najbardziej wzrosła w AP w Płocku (o 56%), w AP w Koszalinie (o 49%), w AP w Zamościu (o 48%), zaś liczba odwiedzin w pracowniach naukowych najwyraźniej wzrosła w AP w Olsztynie (o 39%), w AP w Rzeszowie (o 31%) i w AP w Radomiu (o 30%). Zwiększające się ogólnie zainteresowanie korzystaniem z zasobu sprawiło, że w niektórych archiwach trzeba było rezerwować wcześniej miejsce w pracowni (zdarzało się to jednak raczej sporadycznie), a kolejne archiwa wydłużyły czas otwarcia pracowni na godziny popołudniowe.

Spadek liczby użytkowników odnotowało ogółem 8 archiwów, przy czym największy miał miejsce w AP w Częstochowie (o 16%).

Podobnie jak w latach ubiegłych nadal ilościowo dominowali użytkownicy wykorzystujący akta w celach naukowych. W większości archiwów liczebność tej kategorii wzrosła. W niektórych tylko, jak np. w AP w Gdańsku grupa badaczy naukowych zmalała. Wśród odwiedzających pracownię naukową przeważali studenci poszukujący źródeł do prac magisterskich i licencjackich. Coraz większy odsetek badaczy stanowili zagraniczni pracownicy naukowcy, głównie z Niemiec, Czech, USA, Kanady. Dla celów naukowych najliczniej wykorzystywane były akta XIX i XX wieczne. Zaznaczył się wzrost zainteresowania wydarzeniami drugiej połowy XX w. oraz stanem wojennym.

Na drugim miejscu wśród odwiedzających archiwa znaleźli się użytkownicy prowadzący badania genealogiczne. W 2001 roku liczba genealogów wzrastała w większości archiwów. W AP w Łodzi wzrost sięgnął 30%. Porównywalny współczynnik odnotowało AP w Radomiu. Do sytuacji takiej doprowadził gwałtowny napływ użytkowników zagranicznych i większe zainteresowanie krajowych użytkowników tym typem poszukiwań.

W roku sprawozdawczym wyraźnemu wzrostowi uległa liczba akt udostępnianych dla celów ustalenia tytułów własności. W AP w Radomiu liczba użytkowników poszukujących akt dla tych celów zdominowała liczbę genealogów. AP w Siedlcach liczba użytkowników tej kategorii wrosła w stosunku do roku poprzedniego aż 36%.

W większości archiwów prowadzono coraz więcej poszukiwań akt dla potrzeb urzędów – szczególnie na potrzeby Instytutu Pamięci Narodowej. Wyjątkowo tylko, jak np. w AP w Przemyślu, liczba użytkowników prowadzących poszukiwania akt do tych celów uległa zmniejszeniu.

Nadal duży procent użytkowników stanowią osoby poszukujące informacji wymaganych przez Fundację „Polsko-Niemieckie Pojednanie” w celu udokumentowania przymusowej pracy lub wywiezienia do obozu koncentracyjnego w okresie II wojny światowej. Niejednokrotnie osoby te samodzielnie poszukiwały stosownych danych, aby, po otrzymaniu negatywnej odpowiedzi Archiwum, zweryfikować wynik kwerendy. W roku sprawozdawczym wciąż licznie do archiwów państwowych zwracali się interesanci poszukujący akt pracowniczych. Przykładowo, w AP w Gdańsku obsłużono około 1500 takich osób.

W porównaniu do 2000 r. nastąpił ponad dwukrotny wzrost liczby klientów osobiście zgłaszających się do Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej (w ubiegłym roku 540 osób). Widoczny od kilku lat wzrost liczby informacji udzielanych interesantom zgłaszającym się telefonicznie, w minionym roku był wyjątkowo duży – prawie trzykrotny. Łącznie udzielono 7272 informacje telefoniczne. Duża liczba zapytań kierowanych tą drogą sprawiła, że od lutego wydzielono specjalną linię informacyjną. Zdecydowana większość zapytań kierowanych osobiście (70%) i telefonicznie (prawie 90%) do COIA dotyczyła spraw związanych z koniecznością poświadczenia zatrudnienia. Nieustannie rosnąca liczba zapytań pod adresem COIA świadczy o niewłaściwym wypełnianiu obowiązków przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który uchyla się od należytej obsługi informacyjnej swych klientów.

Mniej liczne były zapytania naukowe, genealogiczne i dotyczące poświadczenia pracy przymusowej na rzecz III Rzeszy oraz repatriacji.

Coraz częściej także archiwa wydzielają osobne punkty informacji bezpośredniej i telefonicznej, do których trafiają klienci zainteresowani uzyskaniem zaświadczeń lub informacji. Tendencję wzrostową wykazała liczba zapytań telefonicznych. Zapytania te głównie dotyczyły spraw związanych z poszukiwaniem akt osobowo-płacowych zlikwidowanych zakładów pracy. W niektórych archiwach, np. w AP w Bydgoszczy odbierano dziennie od 20 do 30 telefonów w sprawach zaświadczeń wymaganych przez ZUS.

Szacunkowe dane dotyczące takiej bezpośredniej obsługi klientów wynoszą np. AP Gdańsk – 1500 osób, AP Szczecin – 2400, AP Katowice – 4000, AP Kraków – 8000, AP Koszalin – 19000 (! - były to jednak zapytania dotyczące także akt przechowywanych w gospodarstwie pomocniczym). Niektóre archiwa podkreślają uciążliwość udzielania informacji o charakterze socjalnym w związku z brakiem właściwości archiwów w sprawach emerytalnych i ubezpieczeniowych. We wskaźnikach tych wyrażają się powszechne oczekiwania obywateli, którzy w omawianych sprawach masowo zwracają się o pomoc do archiwów państwowych – w oderwaniu od istniejących przepisów. Wskazuje to na potrzebę zmian w zapisach ustawowych.

3.3. Kwerendy

Obok użytkowników, którzy korzystają z zasobu osobiście w pracowniach naukowych, znacznie liczniejsza grupa zwraca się do archiwów pisemnie z prośbą o przeprowadzenie poszukiwań w aktach lub wydanie zaświadczeń. W roku sprawozdawczym wykonano w archiwach ogółem 139642 kwerend. Liczba kwerend wzrosła w stosunku do roku poprzedniego o 14%. Niektóre archiwa (AGAD, AP Bydgoszcz, AP Koszalin) sygnalizują zwiększającą się liczbę zapytań nadsyłanych pocztą elektroniczną. W AGAD stanowiły one 23% ogółu kwerend, a w COIA – 5%.

Niemal wszystkie archiwa odnotowały wzrost liczby załatwianych kwerend. Najbardziej zauważalny wzrost nastąpił w AP w Zamościu (o 78%), w AP w Katowicach (o 44%), w AP w Kielcach (o 40%). Na wzrost liczby kwerend wpłynęły nadal wzmożone poszukiwania dokumentacji potwierdzającej pracę przymusową oraz pobyt w obozach niemieckich. Coraz więcej w tej sprawie napływało podań z Ukrainy, Rosji, Białorusi, Czech. W AP w Katowicach gwałtowny wzrost liczby kwerend wynikał z napływu licznych pism w sprawie poszukiwań dokumentów do celów odszkodowawczych związanych z roszczeniami majątkowymi składanymi przez Międzynarodową Organizację ds. Imigracji w Genewie. Ogólną liczbę kwerend zwiększyła nadal liczna korespondencja w sprawie akt zatrudnieniowych. W AP w Kielcach nastąpił wzrost tego typu kwerend o 60%.

Tylko w 3 archiwach nastąpił spadek liczby wykonywanych kwerend. Miało to miejsce w AAN (o 13%), w AP w Krakowie (o 7%), w AP w Szczecinie (o 7%). W AAN i

AP w Szczecinie nastąpił spadek liczby kwerend socjalnych związanych z poszukiwaniem akt wymaganych do Fundacji „Polsko-Niemieckie Pojednanie”. W AP Kraków zmalała liczba kwerend własnościowych oraz kwerend zakwalifikowanych do kategorii kwerend innych.

Pod względem liczby załatwianych kwerend na pierwszym miejscu znalazło się AP w Katowicach (13362). Niewiele ustępuje mu AAN (12727), AP w Łodzi (12464) i AP w Poznaniu (11507). Od kilku lat te właśnie archiwa otrzymują najwięcej pisemnych zapytań. Najmniej kwerend wykonano w AP w Lesznie (559), w AGAD (754), w AP w Radomiu (1033).

Kwerendy zagraniczne dominowały w AP we Wrocławiu (1552) i w AP w Szczecinie (1056), zaś kwerendy krajowe w AAN (12586), w AP w Katowicach (12560) i w AP w Łodzi (12102). Podania od obcokrajowców najczęściej związane były z poszukiwaniami genealogicznymi.

Tematyka kwerend pozostała nadal niezmienną. Poza AGAD i ADM (z uwagi na specyfikę zasobu obu tych archiwów) dominowały kwerendy o charakterze socjalnym. Najbardziej liczba kwerend tego typu wzrosła w AP w Przemyślu (o 143%), w AP w Zamościu (o 98%) i w AP w Rzeszowie (o 79%). W tym ostatnim kwerendy socjalne stanowią 97% ogółu zapytań pisemnych.

Główną grupę kwerend o charakterze socjalnym tworzą podania w sprawie akt potwierdzających przymusową pracę na rzecz III Rzeszy oraz potwierdzających repatriację z terenów ZSRR. Kwerendy tego typu były najbardziej czasochłonne z powodu braku szczegółowych pomocy archiwalnych. Nowe zagadnienie, które sygnalizuje kilka archiwów, to poszukiwanie informacji o stratach poniesionych w czasie II wojny światowej w związku z pojawieniem się szansy otrzymania odszkodowania z tego tytułu.

Drugą grupę kwerend socjalnych stanowiły podania od osób poszukujących swoich akt osobowych i płacowych, potrzebnych do ustalenia tzw. kapitału początkowego w ZUS. Znaczny procent kwerend socjalnych stanowiły podania o zaświadczenie o zatrudnieniu i wysokości zarobków z akt b. PZPR. Osoby zwracające się do archiwum w tej sprawie wykazywały się brakiem rozeznania w przepisach dotyczących postępowania z aktami osobowymi istniejących lub zlikwidowanych instytucji. Archiwa pełniły często rolę pośredników kierujących pisma do odpowiednich urzędów i instytucji.

Liczba kwerend o charakterze socjalnym zmniejszyła się jedynie w AAN, w AP w Bydgoszczy i w AP w Szczecinie, ale nadal ten typ poszukiwań przeważał nad innymi kwerendami.

Kwerendy genealogiczne dominowały w AGAD, w którym stanowiły 60% wszystkich poszukiwań. W większości archiwów nastąpił wzrost tego rodzaju kwerend, największy – AP w Przemyślu (o 71%), AP w Częstochowie (o 49%), AP w Toruniu (o 37%). Tylko w niewielu archiwach nastąpił spadek. Zaliczały się do nich m.in. AAN (o 33%), AP w Siedlcach (o 23%), AP w Płocku (o 16%). W mniejszości były zapytania hobbystyczne, a coraz liczniejsze były te, które wiązały się ze sprawami spadkowymi.

Liczba kwerend o charakterze własnościowym w większości archiwów nie uległa większym zmianom. Największy wzrost tego typu kwerend nastąpił w AP w Poznaniu, do którego napłynęło wiele pism z Ministerstwa Gospodarki oraz w AP m. st. Warszawy. Spośród kwerend innych coraz liczniejszą grupę stanowiły te, które związane były z potwierdzeniem niemieckiego pochodzenia. Gwałtowny wzrost liczby, bo aż o 78%, tego typu kwerend nastąpił w AP w Katowicach.

Oprócz kwerend jednostkowych archiwa przeprowadzały też duże kwerendy tematyczne, głównie na potrzeby urzędów, dotyczące zagadnień problemowych, biografii znanych osób lub dokumentacji związanej z konkretnymi wydarzeniami.

Do COIA wpłynęło w 2001 r. 1841 nowych zapytań pisemnych (989 z kraju i 852 z zagranicy), co oznacza wzrost o kilka procent w porównaniu do 2000 r. Ponad 50% kwerend dotyczyło zagadnień socjalnych (cele emerytalne, odszkodowania), a ok. 30% - genealogicznych (większość z zagranicy). W 2001 r. kontynuowano rozpoczęte w 1999 r. koordynowanie poszukiwania w archiwach rosyjskich informacji i dokumentów dotyczących represjonowania, pracy lub zesłania na terytorium byłego ZSRR w okresie II wojny światowej. Kontynuowano też rozpoczętą w 2000 r. koordynację kwerendy dotyczącej polis ubezpieczeniowych wystawianych dla osób narodowości żydowskiej. Wyniki poszukiwań w archiwach w formie zbiorczych zestawień zostały przekazane przedstawicielowi International Commission on Holocaust Era Insurance Claims. Koordynowano też nowe poszukiwania w archiwach państwowych rozpoczęte w 2001 r. na następujące tematy: „Jeńcy i żołnierze włoscy polegli w Polsce w czasie I i II wojny światowej”, „Straty wojenne archiwów” oraz „Dokumenty do dziejów Holocaustu” – program pilotażowy w AP Rzeszów we współpracy z Yad Vashem. Przygotowano również zestawienie ukraińców w polskich instytucjach i poloników w archiwach ukraińskich na potrzeby Międzyrządowej Komisji Polsko-Ukraińskiej ds. ochrony i zwrotu dóbr kultury utraconych i bezprawnie przemieszczonych podczas II wojny światowej.

3.4. Reprografia

W 2001 wszystkie archiwa świadczyły usługi reprograficzne. Liczba reprodukcji wykonanych na zamówienie użytkowników znacznie ustępuje wynikom reprografii zabezpieczającej (ponad 2 mln klatek mikrofilmu)

W ramach usług w 2001 roku wykonano ogółem w archiwach 850 452 kserokopie – najwięcej w AAN (125758), w AP m. st. Warszawy (64774) i w AP w Gdańsku (58821).

Wyraźny wzrost liczby wykonywanych kserokopii nastąpił w AP w Kielcach, w AP w Krakowie, w AP w Olsztynie, w AP w Siedlcach i w AP w Suwałkach. Znaczący odsetek reprodukowanych dokumentów stanowiły indeksy stanu cywilnego wyznania mojżeszowego wykonywane na potrzeby programu Jewish Records Indexing Poland. Spadek liczby wykonywanych kserokopii odnotowano w: AP w Poznaniu, AP w Koszalinie, AP w Łodzi,

AP w Piotrkowie Trybunalskim, AP w Radomiu, AP w Szczecinie, AP m. st. Warszawy. W niektórych archiwach, np. w AP Leszno, w AP w Opolu, w AP w Poznaniu, w AP w Płocku, w AP w Zielonej Górze reprodukcja akt była ograniczona wyłącznie do kserokopii.

Najwięcej fotokopii wykonano w ADM (1244), następnie w AP w Przemyślu (948), AP w Krakowie (834), w AGAD (608) i w AP we Wrocławiu (504). W większości archiwów państwowych nastąpił wzrost liczby wykonywanych fotokopii. Największy wzrost nastąpił w AP w Gdańsku i w AP w Katowicach. Spadek zanotowano w AGAD i AAN.

Kopie na potrzeby użytkowników mikrofilmowe wykonywano w 7 archiwach. Znacznego wzrostu odnotowano w AP w Katowicach, w AP w Krakowie i w AP we Wrocławiu.

Materiały skanowano w: AAN, AP w Bydgoszczy, AP w Gdańsku, AP w Kaliszu, AP w Katowicach, AP w Kielcach, AP w Łodzi, AP w Przemyślu, AP w Radomiu, AP w Rzeszowie, Archiwum Państwowym m. st. Warszawy, AP we Wrocławiu. Skanowanie cieszyło się coraz większym zainteresowaniem wśród użytkowników, np. wśród osób korzystających z zasobu AAN. Głównie jednak przeprowadzono skanowanie akt dla potrzeb własnych archiwów. W AP w Bydgoszczy w 2001 roku podjęto realizację digitalizacji najcenniejszych i najczęściej wykorzystywanych akt. Wykonano ogółem 1662 skany, w tym: księgi ławniczej z akt miasta Bydgoszczy, księgi metrykalnej parafii katolickiej w Barcinie i 30 dokumentów pergaminowych.

3.5. Komputeryzacja archiwów

Stan komputeryzacji placówek archiwalnych (archiwa i oddziały zamiejscowe) uległ w 2001 r. poprawie. Wszystkie archiwa, nawet te mniejsze, posiadają od kilku do kilkudziesięciu komputerów. Systematyczne zakupy sprzętu oraz zmieniający się stopniowo styl działania urzędów i wymagania klientów sprzyjają stosowaniu komputerów w codziennej pracy archiwisty. W polityce archiwalnej kładzie się nacisk na stosowanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych i nowych form działania (bazy danych, teksty publikacji w postaci elektronicznej, Internet, poczta elektroniczna).

Pod koniec 2001 r., w państwowym systemie archiwalnym znajdowały się w sumie 724 komputery (łącznie z notebookami) oraz 15 serwerów NT i 1 serwer z systemem Linux (AP Opole). W ciągu roku zakupiono do archiwów 91 nowych komputerów (o 40 więcej niż w roku 2000). W niektórych archiwach wycofano z użytku stare komputery.

Najwięcej komputerów posiadały: AP Katowice - 51, AP Kraków i AP m.st. Warszawy – po 46, AAN i AP we Wrocławiu po 38. Jakość posiadanego przez archiwa sprzętu jest bardzo różna. Większość stanowią komputery z procesorami Pentium, już prawie nie używa się starych stacji z procesorem 386 i 486. Wśród drukarek dominują laserowe i atramentowe (w tym 1 ploter w AAN), rzadziej stosowane są drukarki igłowe. W AP Piotrków Trybunalski zakupiono drukarkę umożliwiającą drukowanie w formacie A3. Najwięcej drukarek posiadały: AP m.st. Warszawy – 30 sztuk, AP Katowice oraz AP Wrocław po 29 sztuk, AP Kraków 27, AP Gdańsk 25, AAN – 24. W sumie w archiwach i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych były 522 drukarki.

Spośród urządzeń peryferyjnych najczęściej używane są UPSy – w sumie 212. Znacznie mniej jest skanerów - 56 sztuk (w tym 4 skanery A3 oraz 1 skaner mikrofilmów w AP Bydgoszcz). Liczba nagrywarek CD zwiększyła się z 36 do 47.

W roku 2001 w 20 archiwach (AGAD, AAN, ADM, AP Bydgoszcz, AP Elbląg, AP Gdańsk, AP Katowice, AP Kraków, AP Olsztyn, AP Opole, AP Poznań, AP Przemyśl, AP Radom, AP Rzeszów, AP Suwałki, AP Szczecin, AP Toruń, APW, AP Wrocław, AP Zielona Góra) oraz w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych istniały sieci komputerowe. Większość archiwów wykorzystuje architekturę client-serwer w oparciu o Windows NT Serwer choć w dalszym ciągu część archiwów korzysta z architektury peer-to-peer - Windows for Workgroups (Elbląg, Opole, Rzeszów).

W 2001 r. kolejne archiwa uzyskały dostęp do rozległych sieci komputerowych. Stałe łącze w ramach usługi SDI posiada 15 z nich, inne korzystają z łączy komutowanych. Własną stronę w Internecie posiadały 24 placówki (archiwa i oddziały zamiejscowe). Poczta elektroniczna (e-mail) istniała w 29 archiwach państwowych; tylko archiwa w Kaliszu, Opolu i Zamościu stanowiły wyjątek. Niektóre archiwa utrzymują stałą łączność internetową ze wszystkimi oddziałami zamiejscowymi jest (np. AP Rzeszów, AP Wrocław).

Do wszystkich nowych komputerów kupowane są, głównie ze środków otrzymanych z Komitetu Badań Naukowych, licencjonowane programy komputerowe: system Windows NT Server i Workstation, pakiety Microsoft Office Pro 2000 (licencje w ramach systemu MOLP).

Systematycznie tworzone są zręby wspólnej, ogólnopolskiej sieci przepływu informacji między archiwami z wykorzystaniem Internetu. Strona prowadzona przez NDAP (www.archiwa.gov.pl) stanowi serwis zawierający aktualności, kronikę wydarzeń, adresy archiwów, które nie posiadają własnej strony www, bazę danych SEZAM, informacje o programie Pamięć Świata. Umożliwia ona również przechodzenie na strony konkretnych archiwów w Polsce i w innych krajach. W 2001 r. 7 archiwów (w 2000 r. - 4) posiadało serwer wirtualny w domenie rządowej ap.gov.pl. (Bydgoszcz, Gdańsk, Kielce, Piotrków Trybunalski, Przemyśl, Radom, Rzeszów).

Struktura wykorzystania sprzętu komputerowego w pracy archiwalnej stopniowo ulega zmianom. Nadal do prowadzenia korespondencji, przygotowywania odpowiedzi na zapytania pisemne, katalogów wystaw oraz tekstów folderów i publikacji służą najczęściej edytory tekstu. Niekiedy tworzone są w nich proste zbiory danych (głównie do bieżących prac archiwalnych) oraz inwentarze książkowe. Do prac sprawozdawczych i tworzenia zestawień i wykresów stosowane są arkusze kalkulacyjne. W działach księgowych wykorzystywane są programy finansowo-księgowe i płacowe. Powszechnie funkcjonuje też program PŁATNIK, a do przesyłania danych używana jest droga elektroniczna. W 2001 r. także komórki nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym podkreślały szerokie zastosowanie komputera zarówno w prowadzeniu bazy danych NADZÓR, jak i w innych pracach.

Coraz większe znaczenie mają komputerowe bazy danych. Rok 2001 przyniósł wzrost (z 429 do 519) liczby nowych baz tworzonych w archiwach do potrzeb lokalnych. Jeszcze wyraźniejszy rozwój nastąpił w zakresie tworzenia inwentarzy zespołów przy zastosowaniu baz danych. W 2001 r. ich liczba wzrosła o ponad 30%.

Struktura tematyczna lokalnych baz danych nie zmieniła się zasadniczo. Najwięcej z nich, nieco ponad połowę ogólnej liczby, to indeksy do pojedynczych zespołów lub międzypespółowe. Najczęściej tworzone są indeksy osobowe, rzadziej rzeczowe, geograficzne lub mieszane. Indeksy osobowe służą jako pomoce głównie do akt stanu cywilnego, więziennych, sądowych, repatriacyjnych i notarialnych, a także do akt PZPR i PO „Służba Polsce”. W związku z licznymi kwerendami socjalnymi archiwa opracowały w ostatnim roku bazy danych dotyczące przesiedleń, robotników przymusowych i gospodarstw niemieckich. Nadal wykorzystywane są lokalne bazy danych do ewidencji niektórych rodzajów dokumentacji nieaktowej, np. kartografików, zdjęć i pieczęci. Bardzo przydatne w odpowiadaniu na zapytania klientów, choć wykraczające poza zakres działania i obowiązki archiwów, są informacje o przekształceniach jednostek organizacyjnych i miejscach przechowywania akt personalnych zlikwidowanych zakładów pracy, od kilku lat gromadzone w postaci wykazów elektronicznych.

W końcu roku sprawozdawczego inwentarze elektroniczne posiadało 5368 zespołów, co stanowi 6% wszystkich zespołów. Większość z nich powstała w trakcie opracowania zespołów, chociaż częstą praktyką jest wprowadzanie do baz danych inwentarzy istniejących już wcześniej w formie tradycyjnej. Najwięcej inwentarzy w postaci elektronicznej było (wraz z wcześniejszymi) w AP Poznań – 1212 zespołów (w r. 2000 – 164), AP Kielce – 192 zespołów (w r. 2000 – 68), AP Gdańsk wraz Oddziałem w Gdyni – 806 zespołów (w r. 2000 – 770), AP Radom – 179 zespołów. Nastąpił więc duży wzrost w dziedzinie inwentaryzacji zasobu przy użyciu metod komputerowych. Wiele tych działań było wspomaganym przez osoby pracujące w archiwach w ramach programu „Młodzież dla historii”.

Widoczną aktywność w tworzeniu lub wykorzystywaniu baz danych wykazywały, choć w różnej skali, AP Kielce, Koszalin, Lublin, Poznań, Przemyśl i Toruń.

Archiwa państwowe korzystają również z zestandaryzowanych baz danych, których opracowanie koordynuje Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Małe archiwa często nie tworzą własnych systemów baz danych i ograniczają się do wykorzystywania gotowych propozycji. W 2001 r. w stosowaniu było w sumie 14 takich baz danych. Najczęściej używane w archiwach są:

- ❖ SEZAM - System Ewidencji Zasobu Archiwalnego połączony w 2001 r. z bazą danych KANAPA jako wersja programowej 5.0, od lipca 2001 r. baza danych SEZAM jest dostępna na stronie internetowej. Jest to pierwsza prezentacja w sieciach rozległych tak szerokiej informacji o państwowym zasobie archiwalnym, łącząca dane o zasobie wszystkich archiwów państwowych oraz Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie oraz Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku;
- ❖ PRADZIAD - Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego, nowa wersja programowa 3.0 (sieciowa, Access 97). Wprowadzono dane z archiwów państwowych, Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu oraz częściowo z Archiwum Diecezjalnego w Drohiczyńnie oraz wpisano w COIA informacje z Urzędu Stanu Cywilnego w m. st. Warszawie;

- ❖ ELA - Ewidencje Ludności w Archiwaliach, nowa wersja programowa 2.0 (sieciowa, Access 97 i Access 2000);
- ❖ SUMA - System Udostępniania Materiałów Archiwalnych - wprowadzona do archiwów w 1997 r.;
- ❖ RAP - Rejestr Archiwalnych Poszukiwań - wprowadzona do archiwów w 1998 r.
- ❖ IZA – Inwentarze Zespołów Archiwalnych – baza wspomagająca porządkowanie zespołu i tworzenie inwentarza książkowego;
- ❖ NADZÓR – baza służąca do rejestracji nadzorowanych archiwów zakładowych, ich zasobu oraz przeprowadzanych kontroli;
- ❖ MIKROFILM – baza rejestrująca mikrofilmy zasobu własnego.

Rzadziej stosowane są: TOPOGRAF - baza rejestrująca rozmieszczenie akt w magazynach; SCRINIUM - baza do rejestracji dokumentów wytworzonych do końca XVIII wieku; PUZZLE – baza do rejestracji wypożyczeń akt poza archiwum; KITA – Komputerowa Informacja Techniczna.

Zakończono prace nad bazą danych FILMIK, zawierającą informacje o mikrofilmach poloników przechowywanych w archiwach państwowych oraz bazą danych AFISZ, służącą do rejestracji plakatów, afiszy i druków ulotnych dotyczących dziejów Holocaustu.

Nadal w opracowaniu jest baza danych MAPY.

W drodze umowy o współpracy bazy danych opracowane w NDAP zostały udostępnione do użytku w Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Obecnie takie systemy baz danych użytkowane są w 7 instytucjach nie podlegających Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych, a gromadzone w nich dane tworzą system informacji o narodowym zasobie archiwalnym.

W 2001 r. Centralny Ośrodek Informacji Archiwalnej zorganizował i współuczestniczył w prowadzeniu szkoleń pracowników archiwów państwowych w zakresie obsługi komputerowych baz danych. W spotkaniu dotyczącym nowej wersji bazy danych SEZAM wzięło udział 46 osób, a w szkoleniach dotyczących pozostałych baz danych uczestniczyło w sumie 81 osób, w tym kilka osób z Archiwum PAN i Muzeum Narodowego w Warszawie. Szkolenia odbyły się w AP Suwałki, Koszalin, APW, Opole, Kraków, AAN i Szczecin. Coraz częściej archiwa kopiują, przetwarzają i przechowują materiały archiwalne w postaci cyfrowej.

Bazy danych w archiwach państwowych (stan na 31 grudnia 2001 r.)

Archiwum (wraz z oddziałami zamiejscowymi)	Liczba komputerów	Liczba baz danych utworzonych w archiwum	Liczba baz danych – inwentarzy (w tym IZA)	Liczba zestawionych baz danych (bez IZY)	Liczba baz danych w sumie	Liczba baz na 1 komputer
AGAD	27	36	82	6	124	7,8
AAN	38	9	39	6	54	2
ADM	16	4	1	2	7	0,2
AP w Białymstoku	15	15	223	13	250	16,7
AP w Bydgoszczy	29	25	553	10	586	20,2
AP w Częstochowie	9	7	18	7	32	3,5
AP w Elblągu	6	6	34	5	45	7,5
AP w Gdańsku	31	58	1329	7	1393	44,9
AP w Kaliszu	8	12	37	6	55	6,9
AP w Katowicach	52	48	10	38	96	1,9
AP w Kielcach	21	15	192	32	239	11,4
AP w Koszalinie	24	15	136	20	171	7,1
AP w Krakowie	46	28	4	40	72	1,6
AP w Lesznie	4	1	35	7	27	6,8
AP w Lublinie	21	15	7	15	37	1,8
AP w Łodzi	25	19	48	10	69	2,9
AP w Olsztynie	15	6	397	17	420	28
AP w Opolu	16	1	4	9	14	0,9
AP w Piotrkowie Tr.	9	9	13	7	27	3
AP w Płocku	13	3	54	15	68	5,2
AP w Poznaniu	32	23	1212	15	1249	40,3
AP w Przemyślu	21	13	57	9	79	3,8
AP w Radomiu	11	34	179	7	220	20
AP w Rzeszowie	22	25	386	13	422	19,2
AP w Siedlcach	11	5	0	5	10	0,5
AP w Suwałkach	11	7	1	12	19	1,9
AP w Szczecinie	35	11	290	19	319	9,1
AP w Toruniu	17	18	172	8	196	11,5
AP m. st. Warszawy	47	24	36	17	66	1,4
AP we Wrocławiu	39	16	103	15	126	3,2
AP w Zamościu	5	2	1	8	11	2,2
AP w Zielonej Górze	14	8	108	14	129	9,2
Ogółem	690	519	5368	414	6301	9,1

Stan statystyczny widoczny w tabeli nie uwzględnia ilości danych zgromadzonych w bazach. Ich wielkość waha się od kilkudziesięciu do stu kilkudziesięciu tysięcy rekordów. Największe są na ogół bazy o charakterze indeksowym, tworzone do potrzeb kwerendalnych i bardzo często używane przy udzielaniu odpowiedzi na zapytania klientów i użytkowników. Dużo danych zawierają też inwentarze bazy danych.

W ramach przedsięwzięć informatyzacyjnych kontynuowano w COIA prace przy tworzeniu geograficznej bazy danych na podstawie „*Skorowidza miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie im właściwych władz i urzędów oraz urzędzeń komunikacyjnych*”, pod red. T. Bystrzyckiego, Przemysł-Warszawa 1933. Scalono w bazie wszystkie wpisane rekordy, utworzono moduł wyszukiwawczy oraz zweryfikowano 1/3 wpisów do bazy. W 2001 r. zostały wydane 2 CD-ROM-y zawierające prezentacje: „Sumariusz ksiąg Metryki Koronnej (1573-1574)” i „Po mieczu i po kądzieli”. Pierwsza z nich jest elektroniczną wersją książkowej formy VI części „Sumariusza Ksiąg Metryki Koronnej”. Składa się z trzech części: rejestrow wpisów do Metryki Koronnej, indeksów do rejestrow i zeskanowanych kart Metryki Koronnej z okresu panowania Henryka Walezego. Na drugiej płycie prezentowane są bazy danych: ELA, PRADZIAD, niemieckie rejestry i księgi stanu cywilnego w Polsce (USC), NOBILITACJE i spis ewangelików warszawskich (EWANGELICY). Bazy te mogą być przydatne do prowadzenia badań demograficznych, socjologicznych i genealogicznych.

3. 6. Formy i wyniki współpracy z innymi placówkami informacyjnymi – naukowymi, kulturalnymi i oświatowymi

W 2001 r. archiwa kontynuowały w różnych formach współpracę podjętą w latach poprzednich. Do stałych partnerów w tej dziedzinie należą muzea okręgowe i regionalne, biblioteki, konserwatorzy zabytków, towarzystwa naukowe i regionalne, oddziały terenowe Polskiego Towarzystwa Historycznego, urzędy miejskie, organizacje kombatanckie. W 2001 r. rozwijała się współpraca pomiędzy Instytutem Pamięci Narodowej i archiwami państwowymi. Efektem tych kontaktów były najczęściej wspólnie organizowane wystawy, sesje naukowe, wspólne przedsięwzięcia wydawnicze. Do stałych form współpracy należy też wymiana informacji i publikacji, udział w komitetach organizacyjnych imprez rocznicowych czy popularnonaukowych.

Podobnie jak w latach ubiegłych współpraca archiwów z innymi pokrewnymi im instytucjami nie ograniczała się do lokalnych organizacji i stowarzyszeń. AP w Katowicach od kilku lat współpracuje w dziedzinie wymiany informacji z archiwami w Czechach (Zemsky archiv w Opawie, Statni okresni archiv w Karwinie). W 2000 r. Archiwum to przyjęło też przedstawicieli Archiwum w Irkucku, którzy zapoznali się z zasobem i metodami pracy archiwalnej. AP w Łodzi kontynuowało natomiast współpracę z Uniwersytetem w Giesen, z którym przygotowuje wspólne wydawnictwo pt. „Reportaże z Getta Oskara Singera”. Łódzkie archiwum prowadzi też negocjacje z niemieckimi fundacjami w sprawie wsparcia edycji „Kronik Getta Łódzkiego”. AP Rzeszów podtrzymywało współpracę z archiwami węgierskimi w Szolnok i Budapeszcie.

Kilka archiwów z północno-zachodniej Polski brało udział w ogólnopolskiej konferencji naukowej „*Stefan Kardynał Wyszyński wobec Ziem Zachodnich i Północnych oraz stosunków polsko-niemieckich. W 100-lecie urodzin Prymasa Tysiąclecia*”. Współorganizatorem konferencji, która odbyła się w Zielonej Górze w dniach 10-11 maja, było tamtejsze AP.

3.7. Wystawy materiałów archiwalnych

Najbardziej powszechną formą prezentacji materiałów archiwalnych, podobnie jak w latach poprzednich, były ekspozycje dokumentów organizowane w archiwach. Tematyka wystaw od kilku lat wiąże się głównie z historią regionalną oraz z rocznicami ważnych wydarzeń z historii kraju

Ogółem w 2001 r. zorganizowano 167 wystaw archiwalnych, z tego 48 wystaw zorganizowały archiwa samodzielnie, w innych przypadkach były współorganizatorami lub wypożyczały swoje materiały. Do najbardziej aktywnych w tej dziedzinie należały: AP Kraków (30 wystaw, w tym 7 samodzielnie – przede wszystkim wystawa „Skarby krakowskiego Archiwum”, prezentowana w Krakowie i Szczecinie), AP Katowice (25 wystaw, w tym 6 samodzielnie), AP Wrocław (14 wystaw, w tym 1 samodzielnie), AP Gdańsk (10 wystaw, w tym 5 samodzielnie), AP m. st. Warszawy (10 wystaw, w tym 3 samodzielnie). AP w Katowicach zorganizowało m. in. wystawy poświęcone dziejom górnictwa i hutnictwa oraz powstaniom śląskim i plebiscytowi na Górnym Śląsku. AP w Gdańsku, obok jubileuszowej wystawy na 100-lecie archiwum, zaprezentowało materiały poświęcone Janowi Heweliuszowi, kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu, kancelarii wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego. W salach Muzeum Historycznego m. st. Warszawy zorganizowana została z kolei międzynarodowa wystawa „Heroldia Królestwa Polskiego”, na której zaprezentowano dokumenty ze zbiorów w Sankt Petersburgu. Wystawę wspólnie z Muzeum przygotowało Archiwum Państwowe m. st. Warszawy przy współpracy Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Sankt Petersburgu.

Obok wystaw poświęconych dziejom regionalnym w 2001 r. organizowano wystawy rocznicowe związane ze stanem wojennym, wprowadzonym w Polsce przed dwudziestu laty, (AAN, AP w Białymstoku, AP w Częstochowie, AP w Katowicach, AP w Siedlcach, AP w Gdańsku), 100. rocznicą urodzin prymasa Stefana Wyszyńskiego (AP Gdańsk, AP Koszalin, AP Zielona Góra). AP w Katowicach wypożyczyło z kolei materiały archiwalne na wystawę związaną z rocznicą wybuchu III powstania śląskiego.

3.8. Inne formy popularyzacji archiwum i zasobu

Jedną z najbardziej powszechnych form popularyzacji zasobu archiwalnego jest od wielu lat przyjmowanie w archiwach wycieczek. W bieżącym roku sprawozdawczym archiwa przyjęły 642 wycieczki. Ich uczestnikami od lat są przede wszystkim uczniowie i studenci, rzadziej natomiast osoby niezwiązane zawodowo z historią. Najwięcej odwiedzających przyjęły: AP Kraków (75 wycieczek), AP Rzeszów (65 wycieczek), AP Szczecin (51 wycieczek), AP Poznań (49 wycieczek), AP Białystok (47 wycieczek).

Audycje radiowe i telewizyjne oraz publikacje prasowe należały, podobnie jak w ubiegłych latach, do stałych form popularyzowania zasobów archiwalnych. Ogółem o archiwach i ich zbiorach zrealizowano w 2001 r. 587 audycji (w 2000 - 515) oraz

opublikowano 427 artykułów i notatek w prasie (w ubiegłym roku – 576). Nadal dominowało zainteresowanie ze strony lokalnych środków masowego przekazu, ale informacje o archiwach pojawiały się także w prasie i telewizji ogólnopolskiej. Pracownicy AP Poznań wzięli udział łącznie w 279 audycjach radiowych i trzech telewizyjnych. Należy zwrócić uwagę na szczególną aktywność w tej dziedzinie oddziału konińskiego, którego kierownik uczestniczył w cyklach nagrań radiowych poświęconych rocznicom wydarzeń historycznych w regionie oraz dziejom ziemi konińskiej i miasta Konina.

W niektórych archiwach przedmiotem audycji stały się wydarzenia nagłośnione w mediach ogólnopolskich. AP w Białymstoku prezentowało dokumenty dotyczące zagłady ludności żydowskiej w Jedwabnem w 1941 r. Audycje te zostały wyemitowane w mediach ogólnopolskich (m. in. przez Telewizję Polską i Polsat). Z kolei w AP w Przemyślu nagrano audycję telewizyjną poświęconą przechowywanym w tamtejszym archiwum materiałom dotyczącym żołnierzy SS Galizien. Duże zainteresowanie mediów ze względu na swoją specyfikę budził nadal zasób fotograficzny oraz nagrania przechowywane w ADM. Materiały z tego archiwum wykorzystywano zarówno do audycji radiowych i telewizyjnych o tematyce historycznej, jak też do filmów fabularnych, m. in. „Przeprowadzki”, „Tam i z powrotem”.

Warto zwrócić także uwagę na włączanie się archiwów w inicjatywy innych ośrodków i udział w organizowaniu dni miasta (AP w Kielcach, AP w Radomiu), dni nauki, festiwali i pikników (AP w Szczecinie, AP m. st. Warszawy).

W prasie lokalnej oraz dziennikach centralnych ukazało się łącznie w 2001 r. 427 artykułów (spadek o prawie 26 % w porównaniu do 2000 r.). W czołówce archiwów w tej dziedzinie popularyzacji znalazły się: AP Katowice, AP Białystok, AP Siedlce. Popularyzowano zasób archiwalny bądź omawiano przedsięwzięcia poszczególnych archiwów: wystawy, konferencje lub publikacje.

4. Działalność naukowa

Trwały prace objęte wieloletnim programem rządowym *„Kwaśny papier. Ratowanie w skali masowej zagrożonych polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych”*. Jego realizacja przypada na lata 2000-2008. W 2001 r. opublikowano w ramach programu „Instrukcję dotyczącą badania zbiorów archiwalnych metodą stanfordzką”.

Kontynuowały działalność **międzyarchiwalne zespoły naukowe**: „Do spraw usprawnienia opracowania zasobu archiwalnego”, „Do spraw dokumentacji technicznej”, „Archiwa elektroniczne”, „Informatyka i archiwa”, „Do spraw postępowania z dokumentacją kartograficzną”. W roku 2001 powołano „Zespół naukowy do spraw analizy funkcjonalnej archiwów”. Jego zadaniem jest zaprojektowanie modelu zintegrowanego systemu informatycznego zarządzania siecią archiwów państwowych.

W archiwach państwowych zakończone zostały konsultacje prowadzone w związku z „Projektem kierunków zmian archiwalnych przepisów metodycznych”, nad którym pracował

pierwszy z wymienionych zespołów. W Zakładzie Naukowym Archiwistyki podsumowano dyskusję prowadzoną na posiedzeniach komisji metodycznych i zgłoszono propozycje poprawek w tym opracowaniu. Nowe przepisy metodyczne zostaną wprowadzone do stosowania w archiwach państwowych w 2002 r. Nowelizacja ta pociągnie za sobą konieczność zmodyfikowania wybranych przepisów związanych z zasadami opracowania zasobu oraz sporządzania pomocy archiwalnych. Oczekuje się znaczącego przyspieszenia opracowania zasobu archiwalnego.

Istotne znaczenie dla rozwijania i udoskonalania komputeryzacji archiwów państwowych miały prace zespołów naukowych „Informatyka i archiwa” oraz „Archiwa elektroniczne”. Pierwszy z nich, po konsultacjach przeprowadzonych w archiwach państwowych, zmodyfikował bazę NADZÓR, wprowadzając do stosowania jej kolejną wersję (1.2). Jest to baza komputerowa służąca do sprawowania przez archiwa państwowe kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego. Zespół „Informatyka i archiwa” zajmował się także opiniowaniem zintegrowanego systemu ewidencji materiałów archiwalnych prowadzonego na poziomie zespołów archiwalnych. Program ten został opracowany przez Centralny Ośrodek Informacji Naukowej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz pracowników wybranych archiwów. Jego wdrożenie jest pierwszą udaną próbą integracji komputerowych baz danych eksploatowanych w archiwach państwowych. Połączenie dwu baz danych, SEZAM (System ewidencji zasobu archiwalnego) oraz KANAPA (Księga nabytków archiwalnych), usprawniło i uprościło pracę archiwów państwowych w zakresie rejestracji nabytków i ubytków, korzystnie wpłynęło także na poziom obsługi użytkowników zasobu archiwalnego. Baza SEZAM stanowić może obecnie podstawę do przygotowania informatorów oraz przewodników po zasobie archiwów. Zespół „Informatyka i archiwa” zajmował się także omówieniem problemów metodycznych związanych ze stosowaniem bazy SCRINIUM (dla dokumentów pergaminowych i papierowych), zwłaszcza zaś zagadnień związanych z ewidencjonowaniem dokumentów transumowanych. Kolejnym zagadnieniem rozpatrywanym przez zespół „Informatyka i archiwa” wiązał się z programem skanowania inwentarzy archiwalnych prowadzonym w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu. Jego efektem końcowym ma być umieszczenie elektronicznej wersji inwentarzy na stronie internetowej Archiwum. Doświadczenia zdobyte w tym zakresie przez archiwa kościelne zostaną wykorzystane do udostępniania inwentarzy elektronicznych z archiwów państwowych.

Zespół naukowy „Archiwa elektroniczne” opracował nową wersję ankiety dotyczącej wytwarzania, gromadzenia i przechowywania dokumentów elektronicznych o znaczeniu archiwalnym. Ankieta zostanie przekazana komórkom nadzoru w archiwach państwowych. Zespół utrzymywał też kontakty naukowe z przedstawicielami archiwów holenderskich i białoruskich w zakresie działalności archiwów elektronicznych oraz zastosowania Encoded Archival Description. Zagadnieniom tym poświęcono cztery posiedzenia zespołu.

Prace nad tezauresem terminologii dotyczącej dokumentacji konstrukcyjno-technologicznej kontynuował zespół naukowy do spraw dokumentacji technicznej. Przygotował on także ostateczną wersję instrukcji metodycznej w sprawie oceny wartości dokumentacji konstrukcyjnej i technologicznej.

Zespół do spraw postępowania z dokumentacją kartograficzną finalizował prace nad projektem „Instrukcji porządkowania i ewidencjonowania dokumentacji kartograficznej w archiwach państwowych” wraz z komputerową bazą danych MAPA i podręcznikiem użytkownika.

W 17 archiwach państwowych odbyło się łącznie 66 **zebrań naukowych**, na których wygłoszono 70 referatów. Dominowały zagadnienia źródeł historycznych, dziejów archiwów oraz problematyki metodyczno-archiwalnej. Przygotowano szereg referatów dotyczących historii lokalnej (regionalistyki). Prezentowano również przeglądy krajowej i zagranicznej literatury historycznej i archiwalnej. Prezentowano wyniki wyjazdów zagranicznych, w tym zwłaszcza informacje o polonikach. Omawiano też zasady funkcjonowania odwiedzanych placówek archiwalnych, bazę źródłową do wybranych tematów, organizację pracy archiwalnej, zasady opracowania i udostępniania archiwaliów, sposoby sporządzania pomocy informacyjnych oraz sprawowania nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. Referaty wygłaszane na zebraniach stanowiły niekiedy fragmenty prac doktorskich i dyplomowych oraz artykułów przygotowywanych do publikacji w czasopismach naukowych. Informacje o zebraniach naukowych w archiwach oraz o innych archiwalnych wydarzeniach naukowych, są gromadzone przez ZNA i zamieszczane na stronie internetowej NDAP w dziale „Zapowiedzi Archiwalnych Wydarzeń Naukowych”.

ZNA zorganizował cztery posiedzenia, w których udział wzięli przedstawiciele archiwów państwowych. Większość posiedzeń była poświęcona stosowaniu technik komputerowych w pracy archiwalnej. Peter Horsman z Holenderskiej Szkoły Archiwalnej w Amsterdamie wygłosił wykład na temat zastosowania Encoded Archival Description w praktyce archiwalnej. Wiaczesław Nosewicz z Białoruskiego Centrum Badawczego w Mińsku omówił problemy długotrwałego przechowywania elektronicznych materiałów archiwalnych w świetle doświadczeń archiwistów białoruskich, zaś Goran Kristiansson z Archiwum Narodowego Szwecji dokonał prezentacji systemu komputerowego stosowanego w archiwach szwedzkich (Program ARKIS II). Ponadto odbyły się wykłady archiwistów białoruskich, M. Jelinskiej (Społeczno-majątkowe położenie szlachty białoruskiej pochodzenia zachodnioeuropejskiego w XVII-XIX w.) i S. Rassadina (Heraldyka miast Białorusi w świetle najnowszych badań).

W archiwach państwowych działały **komisje metodyczne**, których prace koncentrowały się na ocenie opracowywania naukowego archiwaliów oraz zatwierdzaniu inwentarzy archiwalnych. ZNA ustosunkował się na piśmie do problemów zawartych w protokołach 103 posiedzeń komisji metodycznych, nadesłanych z 23 archiwów państwowych. Szczegółowe kwestie metodyki opracowania zasobu były uzgadniane także podczas licznych konsultacji telefonicznych. Pracownicy ZNA brali udział w posiedzeniach komisji metodycznych w archiwach państwowych, podczas których konsultowane były specjalistyczne zagadnienia, np. projekty wskazówek metodycznych lub trudności metodyczne w opracowaniu poszczególnych zespołów archiwalnych bądź sporządzaniu pomocy archiwalnych.

W ZNA weryfikowano prawidłowość inwentarzy archiwalnych sporządzonych w archiwach państwowych, oceniano też możliwości wykorzystywania innych pomocy ewidencyjno-archiwalnych przy udostępnianiu zasobu.

Rady programowo-naukowe działające przy 5 archiwach państwowych odbyły łącznie 7 posiedzeń. Przedmiotem obrad były roczne sprawozdania z działalności archiwów oraz opiniowanie planów pracy. Wiele uwagi poświęcono działalności wydawniczej archiwów a także podnoszeniu kwalifikacji naukowych pracowników.

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych była organizatorem i współorganizatorem szeregu **międzynarodowych i krajowych konferencji naukowych**.

W dniach 4-5 września 2001 r. w Łodzi odbyło się III Krajowe Sympozjum Archiwalne „Archiwa instytucji wymiaru sprawiedliwości w służbie państwa i obywateli”. Sympozjum zostało zorganizowane przez Stowarzyszenie Archiwistów Polskich i Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. Udział w konferencji wzięli przedstawiciele wszystkich archiwów państwowych. Jej celem była próba rozpoznania aktualnego stanu archiwów instytucji wymiaru sprawiedliwości oraz ich potrzeb a także przybliżenia archiwistom zakładowym w jednostkach wymiaru sprawiedliwości nowoczesnego warsztatu archiwalnego, umożliwiającego racjonalizację pracy oraz stosowanie technik komputerowych.

W ramach programu European Cultural Heritage Network Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Biblioteka Narodowa i Muzeum Narodowe w Warszawie zorganizowały w dniach 18-19 czerwca 2001 r. w Warszawie ogólnopolską konferencję „Komputeryzacja archiwów, bibliotek i muzeów. Stan obecny i perspektywy”. Pracownicy Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej NDAP wygłosili referaty „Stan komputeryzacji archiwów polskich w świetle ankiety” (A. Laszuk), „Archiwalna baza danych o zasobie archiwów państwowych SEZAM” (A. Krochmal), „Platformy współpracy archiwów, bibliotek i muzeów w zakresie gromadzenia i wymiany informacji o dobrach kultury” (współautor: A. Laszuk);

NDAP była także współorganizatorem konferencji “Electronic Imaging & the Visual Arts” EVA 2001, odbytej w Warszawie w dniach 18-19 listopada 2001 r. ramach Cultivate Information Day. Projekt EVA (Electronic Visual Archives) jest częścią realizowanego przez Komisję Europejską międzynarodowego programu VASARI. Podstawowym celem projektu EVA jest wspieranie międzynarodowej współpracy archiwów, bibliotek, muzeów i ośrodków naukowo badawczych oraz ukazywanie możliwości tkwiących w nowoczesnych technologiach komputerowych, zwłaszcza w digitalizacji materiałów archiwalnych. Podczas konferencji zaprezentowano m.in. Polski Ośrodek Dziedzictwa Kulturowego CULTIVATE, którego współorganizatorem jest NDAP.

NDAP oraz Archiwum Państwowe w Przemysłu aktywnie włączyły się do organizowanej przez Instytut Historii Nauki PAN kolejnej, XXI Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii. Odbyła się ona w dniach 26-29 września 2001 r. (sesje w Krasicy, Przemysłu i we Lwowie). Obrady poświęcono dziejom kartografii Galicji z lat 1772-1918. Podczas

konferencji referaty na temat zbiorów kartograficznych wygłosili pracownicy NDAP oraz 5 archiwów państwowych, biorących udział w programie koordynowanym przez AP w Przemyślu. Przedsięwzięcie to ma na celu utworzenie zintegrowanej polsko-ukraińskiej komputerowej bazy danych o zbiorach kartograficznych tzw. Katastru Galicyjskiego. Podczas konferencji odbyły się także wystawy zbiorów kartograficznych z zasobu AP w Przemyślu oraz Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie.

Archiwa państwowe zorganizowały samodzielnie 5 konferencji naukowych, którym często towarzyszyły okolicznościowe wystawy dokumentów. NDAP oraz Archiwum Dokumentacji Mechanicznej przygotowały konferencję poświęconą „Dokumentacji archiwalnej Rozgłośni Polskiej RWE w zbiorach instytucji krajowych i zagranicznych”. W AP w Gdańsku odbyła się okolicznościowa konferencja z okazji obchodów setnej rocznicy działalności tej instytucji. Bardzo okazałą oprawę miała sesja naukowa zorganizowana wspólnie przez archiwa w Szczecinie i Krakowie w związku z otwarciem wystawy „Skarby krakowskiego Archiwum. Królewski Kraków w Szczecinie”. AP w Katowicach było organizatorem konferencji z udziałem archiwistów niemieckich, na temat „Dzieje górnictwa i hutnictwa w początkowym okresie industrializacji w świetle akt pruskich urzędów górniczych z lat 1763-1865”. Komunikat z tej konferencji został zamieszczony w czasopiśmie „Der Archivar” (R. 54, z. 4, 2001). AP w Siedlcach zorganizowało I Ogólnopolską Siedlecką Sesję Archiwalną na temat „Źródła do dziejów regionu”.

W ramach współpracy z partnerskimi instytucjami nauki i kultury, archiwa państwowe włączyły się do organizacji 6 konferencji i sesji naukowych, w tym jednej konferencji międzynarodowej. Tę ostatnią, na temat „Stan badań oraz źródła do historii pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego”, zorganizowały archiwa z Białegostoku i Suwałk, wspólnie z Białostockim Towarzystwem Naukowym, Politechniką Białostocką oraz Muzeum Wojska w Białymstoku. Archiwum Akt Nowych wraz z Uniwersytetem im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie zorganizowało konferencję „Kościół i społeczeństwo w stanie wojennym”. AP w Kaliszu wraz z Kaliskim Towarzystwem Przyjaciół Archiwaliów „Res Gestae Calisiae” były organizatorami sesji naukowej „Kalisz – miasto otwarte”, poświęconej dziejom miasta Kalisza, zamieszkiwanego na przestrzeni wieków przez przedstawicieli wielu narodowości. AP w Szczecinie wspólnie z Uniwersytetem Szczecińskim i Zamkiem Książąt Pomorskich w Szczecinie zorganizowały konferencję na temat „Osadnictwo na Pomorzu Zachodnim. Fakty i mity”. AP we Wrocławiu było współorganizatorem sesji „750 lat Bolesławca – dzieje miasta i jego historyczne związki ze Śląskiem, Łużycami i Czechami”.

Pracownicy archiwów państwowych uczestniczyli w konferencjach i sesjach naukowych organizowanych przez inne ośrodki krajowe, na których wygłosili łącznie ponad 150 referatów naukowych dotyczących głównie bazy źródłowej do wybranych tematów. Wygłaszali też referaty o tematyce historycznej. Szczególnie wiele referatów dotyczyło regionalistyki i dziejów najnowszych. Pracownicy NDAP oraz archiwów uczestniczyli także w okolicznościowych zebraniach, sesjach popularno-naukowych i wystawach organizowanych przez: Bibliotekę Narodową, Centralną Bibliotekę Wojskową, Muzeum Niepodległości, Zamek Królewski w Warszawie, Polskie Towarzystwo Historyczne, Mazowieckie Towarzystwo Naukowe, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich i wiele innych regionalnych instytucji naukowych.

Na konferencji „Regionale und lokale Gerichtskultur im internationalen Vergleich“ zorganizowanej przez Universität-Hochschule Vechta w RFN prof. dr hab. Tomasz Fałęcki (AP Katowice) wygłosił referat pt. „Der Gedenkstätten- und Ortsnamenwandel in Kattowitz im XIX und XX Jahrhundert als ein Beispiel für die politische Instrumentalisierung der Geschichtskultur“. Prof. dr hab. Edward Kołodziej (AAN) zaprezentował referat pt. „The Party Archives in Poland“ w Open Society Archives at Central European University w Budapeszcie. Mgr Magdalena Marosz (AP Kraków) prezentowała temat „Evidence! Europe reflected in Archives – an archive exhibition on the Internet“ na konferencji zorganizowanej z okazji Międzynarodowego Dnia Archiwów w Mariborze (Słowenia). Dr Piotr Dymmel (AP Lublin) zaprezentował referat pt. „Bibliographies on Historical Editing: Conditions and Prospects” – na konferencji: Deutsch-Polnischer Gesprächskreis zur Quellenedition w Berlinie. Na konferencji tej wystąpił także dr W. Szczuczko (AP Toruń), z referatem „Korespondencja wielkich miast pruskich. Problemy edytorskie i postulaty badawcze”. Adam Baniecki (AP Wrocław) wziął udział w obradach Komisji Historycznej Euroregionu Nysa w Libercu (Czechy).

W ramach **międzynarodowej współpracy naukowej** w NDAP opracowano dwie ankiety - „Udostępnianie materiałów archiwalnych w krajach Europy środkowej i wschodniej” oraz „Wartościowanie i selekcja dokumentacji” – które rozesłano do zagranicznych władz archiwalnych. Druga z wymienionych ankiet ma na celu zebranie materiału pozwalającego na ujednolicenie metod wartościowania i selekcji dokumentacji w skali międzynarodowej. W ZNA wypełniano także kwestionariusze opracowane w ośrodkach zagranicznych: ankietę poświęconą charakterystyce polskich archiwów państwowych, przesłaną przez Chiyoko Ogawa, Shizuoka University w Japonii oraz ankietę poświęconą stanowi komputeryzacji i wykorzystania Internetu i technik komputerowych w polskich archiwach państwowych nadesłaną przez Bryana Corbett’a z Uniwersytetu Alberta w Kanadzie, członka zespołu do spraw technologii informatycznych Międzynarodowej Rady Archiwalnej.

Dr Ewa Rosowska z ZNA uczestniczyła w pracach Normalizacyjnej Komisji Problemowej Polskiego Komitetu Normalizacyjnego do Spraw Informacji i Dokumentacji, opiniując projekty norm pod kątem potrzeb archiwów państwowych. Dotyczyły one w szczególności norm dla papieru przeznaczonego na dokumenty archiwalne.

Stanisław Flis (AP Gdańsk) zakończył dwuletni staż w archiwum Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku, podczas którego przeprowadził prace porządkowe i komputeryzację archiwum oraz opracował przewodnik po zbiorach archiwalnych PIN. Uruchomił także anglojęzyczne Internetowe Centrum Informacji o polonikach archiwalnych w zbiorach amerykańskich. W drugiej połowie 2001 r. jego prace w PIN podjęła Marlena Koter z AP w Olsztynie. Ewa Perlakowska (AP Kraków) odbyła staż archiwalny na temat „Teoria i praktyka archiwalna” w ramach programu „Courants” organizowanego przez Maison des Cultures du Monde i Dyрекcję Archiwów Francuskich. Katarzyna Litwin (AP Lublin) i A. Rogalski (AP Siedlce) uczestniczyli w stażu naukowym zorganizowanym w

ramach współpracy UMCS z Instytutem Literackim w Paryżu, podczas którego pracowali przy porządkowaniu spuścizny po paryskiej „Kulturze”.

Podczas zagranicznych wyjazdów służbowych archiwiści wykonywali prace porządkowe i ekspertyzy archiwalne. Dr Krzysztof Strykowski (AP Poznań) wziął udział w pracach zespołu ds. kontaktów archiwów polskich i francuskich. Dr Tadeusz Krawczak, dyrektor AAN, podczas pobytu w Londynie opracował i przygotował do przewiezienia do AAN akta dra Romana Lewickiego.

Kontynuowana była współpraca międzynarodowa archiwów w zakresie wymiany doświadczeń w dziedzinie metodyczno-archiwalnej. Pracownicy AP w Poznaniu wzięli udział w podróży studyjnej do Tajnego Archiwum Pruskiego w Berlinie-Dahlem oraz Archiwum Brandenburgii w Poczdamie. AP w Katowicach współpracuje z archiwami czeskimi w Opawie i Karwinie w zakresie wymiany informacji o zasobie, metod opracowania akt oraz sposobów ich przechowywania. AP w Piotrkowie Trybunalskim prowadzi współpracę z Archiwum Obwodowym w Równem (Ukraina), zaś AP w Przemyślu utrzymuje bliskie kontakty w zakresie współpracy wydawniczej oraz opracowywania map Katastru Galicyjskiego z archiwami we Lwowie, a także w Iwano-Frankowsku i Tarnopolu. AP w Szczecinie współpracuje z Archiwum Krajowym (Landesarchiv) w Greifswaldzie w zakresie wymiany doświadczeń m.in. w dziedzinie mikrofilmowania zasobu. Archiwum w Rzeszowie utrzymuje kontakty w zakresie wymiany doświadczeń z archiwum państwowym w Szolnok na Węgrzech. AP w Płocku Oddział w Kutnie współpracuje z Jüdisches Museum w Rendsburgu w RFN, z którego otrzymało 92 kopie zdjęć przedstawiających ewakuację ludności żydowskiej do getta w Kutnie.

NDAP koordynuje **międzynarodowe projekty badawcze**. Na szczególną uwagę zasługuje działalność Polsko – Brytyjskiej Komisji Historycznej do spraw akt wywiadu polskiego w czasie II wojny światowej. Jej polska część została powołana na mocy Zarządzenia Prezesa Rady Ministrów nr 5 z dnia 15 listopada 2000 r. Członkowie Komisji przeprowadzili szeroko zakrojone poszukiwania archiwalne w zbiorach polskich, brytyjskich, amerykańskich, hiszpańskich, portugalskich i rosyjskich. W archiwach zagranicznych wykonano kilka tysięcy kserokopii najważniejszych dokumentów dotyczących działalności wywiadu polskiego. Zbiór tych kserokopii jest przechowywany w NDAP, zaś po zakończeniu prac Komisji zostanie przekazany do zasobu AAN. Podczas kwerend odnaleziono materiały źródłowe, które dotąd były niedostępne dla badaczy polskich. Na ich podstawie zespół badawczy, kierowany przez doc. dr hab. Darię Nałęcz, przystąpił do opracowania dwutomowej publikacji naukowej poświęconej polsko-brytyjskiej współpracy wywiadowczej w czasie II wojny światowej. Tom II tej publikacji zawierać będzie wybór najważniejszych dokumentów archiwalnych dotyczących działalności wywiadu. Publikacja zostanie przygotowana do druku w dwu wersjach językowych, polskiej i angielskiej.

NDAP włączyła się także w prace międzynarodowego programu „Cultivate CEE” . Celem programu jest utworzenie Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kultury (European Cultural

Heritage Network) w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, stowarzyszonych ze wspólnotami europejskimi. Zadaniem partnerów realizujących program jest udostępnianie na nośnikach tradycyjnych i elektronicznych pełnej, uporządkowanej wiedzy na temat możliwości udziału w przedsięwzięciach realizowanych m.in. w ramach projektu „Przyjazne Społeczeństwo Informacyjne”. W ramach prowadzonych prac przedstawiciele NDAP organizują spotkania Polskiego Ośrodka Cultivate oraz biorą udział w konferencjach i spotkaniach promujących program „Cultivate CEE”.

Archiwum Państwowe m.st. Warszawy włączyło się w obchody dwudziestolecia wpisania Starego Miasta w Warszawie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Dzięki dofinansowaniu uzyskanemu ze strony m.st. Warszawy przygotowało i wydało płytę CD „Stare Miasto w Warszawie. Pomnik Światowego Dziedzictwa”. Płyta jest rozpowszechniana w warszawskich szkołach oraz instytucjach naukowych i kulturalnych.

Zgodnie z wieloletnią praktyką archiwa wykorzystywały kontakty ze szkołami i uczelniami do **upowszechniania wiedzy** o swoich zbiorach i historii regionu. Pracownicy archiwów państwowych byli zapraszani do wygłaszania komunikatów naukowych o bazie źródłowej w kilkunastu ośrodkach uniwersyteckich i akademickich (Białystok, Bydgoszcz, Częstochowa, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków, Leszno, Lublin, Olsztyn, Opole, Piotrków Trybunalski, Poznań, Radom, Rzeszów, Sandomierz, Siedlce, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Zielona Góra). Utrzymywana była także współpraca z ośrodkami kształcenia ustawicznego nauczycieli, w ramach której archiwiści prowadzili wykłady z zakresu historii regionalnej i wiedzy o archiwach (Koszalin, Przemyśl).

W Archiwum w Rzeszowie działa Ośrodek Badań Historii Żydów, zajmujących się upowszechnianiem wiedzy o dziejach Żydów zamieszkujących w przeszłości to miasto i jego okolice.

Trwałą formą **współpracy archiwów z wyższymi uczelniami** jest prowadzenie zajęć specjalistycznych dla studentów historii i archiwistyki. Pracownicy 13 archiwów państwowych prowadzili wykłady, ćwiczenia i seminaria z zakresu archiwistyki, historii, edytorstwa źródeł i informacji naukowej w następujących uczelniach wyższych: UMK w Toruniu, Uniwersytecie Jagiellońskim, UMCS w Lublinie, KUL, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Gdańskim, UAM w Poznaniu, Uniwersytecie Śląskim, Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Zielonogórskim, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach oraz jej filii w Piotrkowie Trybunalskim, Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Papieskim Wydziale Teologicznym - Instytucie w Siedlcach, Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku, Wyższej Szkole Dziennikarstwa w Warszawie - Instytucie w Radomiu, Wyższej Szkole Zarządzania w Rzeszowie, Wyższej Szkole Humanistycznej w Szczecinie. Doc. dr hab. Edward Długajczyk jest kierownikiem Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach.

Pracownik AP w Gdańsku prowadził zajęcia z archiwistyki dla słuchaczy Podyplomowego Studium Archiwistyki w Gdańsku. Pracownicy 3 archiwów (AGAD, AP Koszalin, Kraków) prowadzili także zajęcia z archiwistyki w Policealnym Studium

Informacji, Archiwistyki i Księgarstwa w Warszawie, szkole pomaturalnej „Computer College” w Koszalinie (b. Policealna Szkoła Archiwalna) oraz Studium Archiwistyki przy Zespole Szkół Poligraficzno-Księgarskich w Krakowie. Zakład Naukowy Archiwistyki NDAP współpracował z Policealnym Studium Archiwistyki i Księgarstwa w Warszawie w zakresie prowadzenia zajęć informacyjnych, konsultacji i organizacji praktyk zawodowych.

W 24 archiwach państwowych zorganizowano coroczne praktyki zawodowe pierwszego i drugiego stopnia, w których wzięło udział około 300 studentów historii z uczelni wyższych.

Formą **współpracy z wyższymi uczelniami** i innymi placówkami szkolnymi są też prelekcje dotyczące historii i archiwistyki przygotowywane w oparciu o materiały przechowywane w archiwach. Spotkania organizowano – we wszystkich niemal archiwach – głównie dla studentów z kierunków humanistycznych (historia, filologia, informacja naukowa), zapoznawano słuchaczy z zasobem archiwalnym oraz wyjaśniano zasady przeprowadzania kwerend archiwalnych i wykorzystywania archiwaliów w pracy naukowej. Kilka prelekcji dotyczyło prowadzenia badań genealogicznych, co wiąże się z rosnącym zainteresowaniem tą tematyką. Zajęcia dydaktyczne dla studentów w bieżącym roku sprawozdawczym prowadziły m. in. AGAD i AAN, AP w Lublinie dla studentów KUL i UMCS, AP w Radomiu dla studentów Akademii Świętokrzyskiej, AP w Rzeszowie dla studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego. AP w Toruniu zorganizowało 25 spotkań dla studentów miejscowego uniwersytetu oraz dla studentów historii z Uniwersytetu w Halle w Niemczech. Wspólne warsztaty historyczne dla młodzieży polskiej i niemieckiej zorganizowało AP w Lublinie, wspólnie ze Stowarzyszeniem Więźniów Zamku Lubelskiego oraz Państwowym Muzeum na Majdanku.

Z kolei pracownicy archiwów państwowych podnoszą swoje kwalifikacje na studiach podyplomowych z zakresu archiwistyki i pracy z komputerowymi bazami danych. Aktywną współpracę z miejscowymi instytucjami kulturalno-naukowymi oraz Akademią Siedlecką prowadzi od kilku lat AP w Siedlcach, które zostało uhonorowane w roku sprawozdawczym statuetką „Złotego Jacka” ufundowaną przez Siedleckie Towarzystwo Naukowe oraz Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego.

Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych zorganizował cykl narad poświęconych omówieniu koncepcji organizacji **kształcenia w zakresie problematyki archiwalno-kancelaryjnej** na studiach wyższych. Zgłoszono propozycję utworzenia nowego kierunku dwuletnich studiów licencjackich nastawionych na edukację specjalistów z dziedziny informacji naukowej i archiwistyki ze szczególnym naciskiem na zagadnienia związane z dokumentacją elektroniczną. Taki kierunek kształcenia ma zostać utworzony w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliotecznych Uniwersytetu Warszawskiego, działając równolegle ze specjalizacją archiwalną wykładaną w Instytucie Historycznym UW. Wstępem do utworzenia studiów licencjackich jest podjęcie przez Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej w Warszawie (CEBID) kształcenia w zawodzie technik-archiwista. Program nauczania został opracowany przez CEBID wspólnie z Zakładem

Naukowym Archiwistyki NDAP. Ma być on powiązany ze studiami licencjackimi, które będą uruchomione w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

W ramach **podnoszenia kwalifikacji naukowych i zawodowych** pracownicy archiwów państwowych kontynuowali prace przy pisaniu rozpraw habilitacyjnych (w NDAP – 2 osoby, w ośmiu archiwach – 10 osób) oraz doktorskich (w 20 archiwach – 40 osób). Pracownik AP w Opolu obronił rozprawę habilitacyjną. Pracownicy archiwów państwowych podnoszą swe kwalifikacje zawodowe na studiach podyplomowych z zakresu archiwistyki i komputeryzacji archiwów, organizowanych na Wydziale Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu. W roku sprawozdawczym realizowany był program w zakresie podstawowych problemów archiwalnych. W czerwcu zakończono rok akademicki 2000/01 (18 osób). Od września studia podyplomowe podjęło 20 archiwistów z 16 archiwów państwowych.

Mgr Henryk Niestrój z Archiwum w Opolu był uczestnikiem rocznego stypendium naukowego w Szkole Archiwalnej w Marburgu (Niemcy).

W Archiwum Akt Nowych odbyło się zebranie metodyczno-archiwalne poświęcone postępowaniu z dokumentacją techniczną. Odbyło się też szkolenie dla pracowników archiwów państwowych w zakresie mikrofilmowania zabezpieczającego, połączone z prezentacją bazy danych „Mikrofilm” (szkolenie prowadzili pracownicy ZNA i ADM). W AP w Krakowie przeprowadzono szkolenie metodyczne w zakresie opracowania materiałów archiwalnych wytworzonych w systemie kancelarii austriackiej. Pracownicy archiwów uczestniczyli również w kursach doszkalających w zakresie stosowania komputerów w pracy archiwalnej. W ZNA opracowano program szkoleń archiwalnych dla grupy 275 pracowników zatrudnianych w archiwach państwowych w ramach programu „Młodzież dla historii”. Szkolenia przeprowadziły wytypowane archiwa państwowe.

Pracownicy NDAP i archiwów państwowych odbywali szkolenia prowadzone przez Studium Integracji Europejskiej (zorganizowane przez KSAP i École Nationale d'Administration, Francja) oraz Professional Development Courses na temat korzystania z Internetu i zarządzania informacją.

Przedstawiciele NDAP oraz archiwów państwowych wchodzi w skład władz wielu instytucji naukowych i kulturalnych. Doc. dr hab. Daria Nałęcz jest członkiem Komitetu Nauk Historycznych i Kolegium Redakcyjnego Polskiego Słownika Biograficznego, zaś doc. dr Bolesław Woszczyński uczestniczy w pracach Rady Naukowej Archiwum Polskiej Akademii Nauk (kadencji 1999-2002). Prof. dr hab. Edward Kołodziej brał udział w pracach Komitetu Badań Polonii PAN. Dr hab. Władysław Stępiak, zastępca naczelnego dyrektora archiwów państwowych, jest prezesem Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Przedstawiciele NDAP i archiwów są także członkami zarządów głównych i głównych komisji rewizyjnych Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego. Sprawują ponadto liczne funkcje we władzach oddziałów regionalnych tych stowarzyszeń naukowych. S. Iwaniuk z AP w Białymstoku jest wiceprezesem Białoruskiego Towarzystwa Historycznego.

Pracownicy archiwów państwowych pełnią też liczne funkcje w zarządach regionalnych towarzystw naukowych (białostockiego, kieleckiego, sandomierskiego, przemyskiego).

5. Współpraca z zagranicą

5.1. Konferencje międzynarodowe

Jednym z ważniejszych wydarzeń dla międzynarodowego środowiska archiwistów w 2001 roku była VI Europejska Konferencja Archiwalna poświęcona „Archiwom między przeszłością a przyszłością”, zorganizowana we Florencji (30 maja - 2 czerwca). Na zaproszenie organizatorów, ze strony polskiej udział wzięli doc. dr hab. Daria Nałęcz, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, dr hab. Władysław Stępiak, Prezes SAP oraz mgr Adam Baniecki, kierownik Oddziału w Lubaniu wrocławskiego AP. Naczelny Dyrektor wygłosiła referat „Udostępnianie materiałów archiwalnych w krajach Europy środkowej i wschodniej”, opracowany w oparciu o wyniki ankiety nadesłanej przez władze archiwalne 20 państw Europy środkowej i wschodniej. Dr hab. Władysław Stępiak zaprezentował zagadnienia działalności edukacyjnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Podczas czterech sesji plenarnych i sześciu paralelnych uczestnicy konferencji mieli okazję zapoznać się i przedyskutować główne problemy, z jakimi stykają się archiwa w warunkach intensywnych przemian technologicznych. Wygłoszone referaty pogrupowano w bloki tematyczne poświęcone m.in. dokumentacji elektronicznej (omówiono problemy związane z tworzeniem, klasyfikowaniem i przechowywaniem dokumentów elektronicznych, digitalizacji zasobu, przedstawiając sposoby ich rozwiązywania w różnych krajach europejskich), fotograficznym i audiowizualnym materiałom archiwalnym (wraz z problemami wynikającymi z ich zabezpieczenia, opisem i prawami autorskimi), integracji i współpracy archiwalnej (w tym projektem międzynarodowym), standardom opisu archiwalnego, roli archiwów w Internecie oraz kwestiom związanym z szeroko pojętą edukacją. Konferencja ukazała głębokie zmiany zachodzące w postrzeganiu roli archiwów we współczesnym społeczeństwie informatycznym, jak również różnorodność programów i rozwiązań.

Doc.dr hab. Daria Nałęcz uczestniczyła w dwóch spotkaniach dyrektorów archiwów narodowych państw członkowskich i kandydujących do Unii Europejskiej: pierwszej – zorganizowanej podczas prezydencji szwedzkiej w Lund (4-6 kwietnia) oraz drugiej – pod prezydencją belgijską - w Brukseli 21-22 listopada. Obrady, poświęcone omówieniu szeroko rozumianej współpracy między archiwami narodowymi, UE i MRA poświęcono m.in. kształtowaniu dostępu do oficjalnej dokumentacji krajów członkowskich UE, nowej edycji tzw. Czarnej Księgi (Archiwa w Unii Europejskiej), zawierającej politykę programową archiwów na lata 2002-2011, sprawy legislacyjne, kontakty z Radą Europy, rekomendację dotyczącą współpracy w zakresie digitalizacji dziedzictwa kulturalnego oraz programy kulturalne UE. Podkreślając rolę właściwego przechowywania i udostępniania archiwaliów dla „przejrzystości” administracji publicznej i lepszego informowania obywateli krajów Europy oraz znaczenie wymiany informacji archiwalnej pomiędzy państwami

członkowskimi UE i unijnymi instytucjami w zabezpieczeniu i dostępności europejskiego dziedzictwa archiwalnego, podjęto działania mające na celu uzyskanie poparcia dla podejmowanych inicjatyw w kręgach politycznych (m.in. przygotowano apel skierowany do Przewodniczącego Komisji Europejskiej oraz Stałego Przedstawiciela Belgii przy UE).

Strona polska aktywnie uczestniczy w pracach Międzynarodowej Rady Archiwów, jej Oddziale Europejskim (EURBICA) oraz poszczególnych komitetach merytorycznych.

Doc. dr hab. Daria Nałęcz, wiceprezydent EURBICA, została zaproszona na posiedzenie Komitetu Wykonawczego MRA, które odbyło się w dniach 2-5 maja w Ottawie. Spotkanie dało okazję przedstawienia problemów, z jakimi stykają się poszczególne Oddziały MRA, spraw związanych z nowymi publikacjami i tworzoną obecnie stroną internetową MRA, problemów komunikacji pomiędzy biurem MRA a jej członkami (przede wszystkim tych wszystkich, którzy nie mają dostępu do Internetu) a także gromadzonymi funduszami i możliwościami ich uzyskiwania z Banku Światowego.

Obecni na posiedzeniu Komitetu Wykonawczego wzięli również udział w zorganizowanej wspólnie z UNESCO (Val David, 7-9 maja) seminarium poświęconemu udostępnianiu on-line źródeł do historii narodowej. Zauważalne są dysproporcje w tej dziedzinie: 61 archiwów narodowych ma dostęp do Internetu, a 121 nie. Przyjmuje się, że 77% archiwów europejskich taki dostęp posiada. Różny jest również poziom udostępnianych na stronach internetowych informacji na temat przechowywanych zbiorów: na 46 stronach są już dostępne źródła on-line. Spośród archiwów europejskich jedynie 5 prezentuje źródła, a 13 udostępnia pomoce archiwalne. Realizację programu, którego celem jest gwarancja dostępności źródeł do historii narodowej on-line, uznano za jedno z priorytetowych zadań archiwów narodowych.

W dniach 10-13 października odbyło się w Reykjavíku XXXV posiedzenie Okrągłego Stołu MRA (CITRA) - doroczne spotkanie szefów archiwów narodowych, prezesów stowarzyszeń archiwistów oraz przewodniczących sekcji MRA organizowane w celu omówienia spraw, które znajdują się w centrum zainteresowania środowiska archiwistów na całym świecie. Polskę – zgodnie z zapisami konstytucji Międzynarodowej Rady Archiwów - reprezentowali doc. dr hab. Daria Nałęcz, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych i dr hab. Władysław Stępiak, prezes SAP. Obecna konferencja pod ogólnym tytułem „Archiwa i społeczeństwo: co przechowywać? Nabytki i brakowanie”, została poświęcona problemom strategii, zasadom i praktyce przekazywania materiałów do zasobu archiwalnego i ich brakowaniu. Omówiono sprawy związane z dokumentacją prywatnych zakładów i instytucji oraz problemom z jej nadzorem i przekazywaniem do archiwów, rolę przekazów ustnych w kształtowaniu pamięci społeczeństwa jak również doniosłe znaczenie działających stowarzyszeń archiwalnych. Naczelny Dyrektor wystąpiła z referatem poświęconym procesom prywatyzacji w Polsce i pojawiającym się w ich wyniku problemom związanym z przechowywaniem materiałów archiwalnych.

W 2001 roku zorganizowano 4 spotkania Biura i 2 posiedzenia Zgromadzenia Ogólnego nowo powołanego Oddziału Europejskiego MRA. Pierwsze z nich odbyło się w Paryżu (11-13 stycznia), kolejne towarzyszyły innym spotkaniom międzynarodowym: kwietniowym obradom dyrektorów archiwów państw Unii Europejskiej i państw kandydujących w Lund, czerwcowej VI Europejskiej Konferencji Archiwalnej we Florencji oraz październikowemu posiedzeniu CITRA. We wszystkich posiedzeniach uczestniczyła doc. dr hab. Daria Nałęcz, wiceprezydent EURBICA. Podczas pierwszego roku działalności Oddziału Europejskiego obok spraw organizacyjnych związanych m.in. z wyborem prezydenta, pracami nad ostateczną wersją konstytucji, zasadami członkostwa, budżetem Oddziału itp. określono plan strategiczny EURBICA, podkreślając rolę europejskich archiwów narodowych, które – poza zbieraniem źródeł do badań nad historią narodową – mają za zadanie gromadzenie i przechowywanie wspólnego dziedzictwa archiwalnego Europy i przyczyniają się do tworzenia prawdziwej historii europejskiej. Zaproponowano kierunki działań w zakresie głównych grupach tematycznych: a/ opracowania szczegółowego przeglądu programów związanych z pracami poszukiwawczymi i wymianą kulturalną, b/ edukacji, c/ ustawodawstwa i regulacji spraw archiwalnych d/ zasad kwalifikacji (brakowania) akt.

Podczas czerwcowego spotkania wybrano p. Martine de Boisdeffre na prezydenta EURBICA i przyjęto tekst konstytucji. Polskim wkładem do działań EURBICA stało się zgłoszone przez Naczelnego Dyrektora opracowanie: 1/ ankiety edukacyjnej, 2/ ankiety kwalifikacji archiwalnej, 3/ programu wspólnego dziedzictwa. Kolejne spotkanie, w Reykjavíku, dało możliwość kontynuowania prac związanych z ustaleniem zasad finansowania Oddziału oraz członkostwa w EURBICE (zaproponowano zaproszenie w charakterze obserwatorów USA, Kanady, Izraela i Japonii).

Przedstawiciele polskiej sieci archiwalnej uczestniczyli w pracach następujących komitetów MRA:

- Dr hab. Władysław Stępiak, zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, uczestniczył w posiedzeniu Komitetu Prawnego MRA (Bazylea, 25-28 kwietnia), w ramach którego kieruje on pracami Komisji do spraw rozstrzygnięcia międzynarodowych sporów archiwalnych.
- Dr Stanisław Flis, zastępca dyrektora Archiwum Państwowego w Gdańsku, uczestniczył w konferencji Sekcji Edukacji Archiwalnej i Szkoleń MRA (Marburg, 24-25 września).
- Mgr Magdalena Marosz, zastępca dyrektora Archiwum Państwowego w Krakowie, wzięła udział w pierwszym posiedzeniu Komitetu archiwów literackich i artystycznych MRA (Marbach, 25-26 października).
- Anna Michaś, pracownik Archiwum Państwowego w Krakowie uczestniczyła w pracach Komitetu Błękitnej Tarczy, konserwatorskiego gremium współpracującego z Międzynarodową Radą Archiwów.

Dr hab. Władysław Stępiak i dr Marian Płachecki uczestniczyli w charakterze obserwatorów w II posiedzeniu Euroazjatyckiego Oddziału Międzynarodowej Rady Archiwów (EURASICA), organizowanym przez Rosarchiv w Moskwie (28-30 listopada). Obrady były poświęcone kluczowym zagadnieniom działalności EURASICA, m.in. podsumowaniu dotychczasowych prac, planom pracy na 2002 r., sprawom finansowych, udziałowi w programach międzynarodowych, sprawom biuletynu informacyjnego i strony internetowej Oddziału. W toku obrad większość uczestników wskazywała na znaczenie współpracy z polskimi archiwami, przede wszystkim w ramach „Colloquia Jerzy Skowronek dedicata”, programu „Reconstitution of the Memory of Poland” i podjętego we współpracy z Białorusią programu dotyczącego Archiwum Radziwiłłów.

W przeddzień posiedzenia EURASICA, podczas zorganizowanej w Moskwie międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej poświęconej problematyce gromadzenia i zabezpieczania dokumentacji audiowizualnej, dr hab. Władysław Stępiak wygłosił referat pt. „Podstawy gromadzenia i ocena wartości dokumentacji audiowizualnej w praktyce archiwów polskich”.

Rada Dziedzictwa Archiwalnego (RDA) kontynuując działalność, zgodną z zadaniami określonymi w decyzji Ministra Edukacji Narodowej w sprawie jej powołania z 1998 roku, odbyła dwa posiedzenia – 26 czerwca w Londynie i 7 września w Solurze - równoległe z obradami XXIII Sesji Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. W obu posiedzeniach wzięli udział doc. dr hab. Daria Nałęcz oraz dr Andrzej Biernat, Dyrektor Generalny NDAP. Podczas czerwcowego posiedzenia omówiono możliwości uzyskania adresów niezrzeszonych organizacji i instytucji polskich, rejestrowania zbiorów i kolekcji prywatnych oraz ich ochrony przed zniszczeniem; poruszono problemy Biblioteki Polskiej w Paryżu; wskazano na konieczność nawiązania kontaktów z Polskimi Misjami Katolickimi w krajach zamieszkałych przez Polaków. Zaproponowano zmiany personalne w składzie Rady i zwiększenie liczby członków, przyjęto projekt statusu członków korespondentów oraz ustalono powołanie dwóch ciał mających tworzyć zaplecze finansowe: fundacji w Wielkiej Brytanii i Towarzystwa Ochrony Dziedzictwa Archiwalnego w Warszawie. Kolejne posiedzenie, w Solurze, poświęcono metodyce opracowania zbiorów i omówieniu prac związanych z powołaniem fundacji oraz rejestracja stowarzyszenia.

Londyńskie obrady RDA zbiegły się w czasie z kolejnym posiedzeniem Polsko-Brytyjskiej Komisji Do Spraw Akt Wywiadu oraz zorganizowaną przez Public Record Office konferencją pt. „The missing dimension”, poświęconą roli wywiadu brytyjskiego w ostatnim stuleciu. Zgodnie z założeniami organizatorów konferencji ukazano stan bieżących badań i możliwości kontynuacji prac nad odtajnionymi aktami wywiadu. W prezentowanych referatach omówiono problemy związane z kwalifikowaniem i klasyfikowaniem akt, przedstawiono zasady przekazywania materiałów archiwalnych do PRO, wskazano na niedostateczne wykorzystanie materiałów wywiadu w dotychczasowej literaturze na temat zimnej wojny. Ważny wątek dyskusji dotyczył nowej brytyjskiej ustawy o dostępie do informacji.

Zastępca Naczelnego Dyrektora, dr hab. Władysław Stępiak wziął udział w posiedzeniu Komitetu Archiwalnego NATO (Bruksela, 30-31.03.) poświęconego omówieniu wyników, realizowanego od dwóch lat, projektu pilotażowego mającego na celu utworzenie profesjonalnej służby archiwalnej NATO. Problem ten nabrał szczególnej wagi wraz z „otwarcie” archiwum NATO w 1999 r. i wynikłą stąd koniecznością opracowania zasad odtajniania i metodologii opracowania akt, zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami. Jak podkreślono w raporcie, zainteresowanie aktami NATO jest bardzo duże.

W maju 2001 r., w Paryżu odbyło się kolejne doroczne posiedzenie Międzynarodowej Komisji ds. Międzynarodowej Służby Poszukiwań (MSP). W posiedzeniu wzięli udział przedstawiciele większości państw członkowskich Komisji, Międzynarodowego Czerwonego Krzyża oraz, w charakterze obserwatorów, reprezentanci Białorusi, Rosji i Ukrainy. Polskę reprezentowało dwóch przedstawicieli MSZ i dr Anna Laszuk (NDAP). Spotkanie dało okazję omówienia głównych problemów MSP dotyczących zarówno realizowanych zadań, jak i spraw kadrowych i finansowych. Podjęto również dyskusję nad wprowadzeniem poprawki do art. 4 umowy z 1955 r. o powołaniu Międzynarodowej Komisji ds. Międzynarodowej Służby Poszukiwań, określającego zadania MSP jako „udzielanie bezpośrednio zainteresowanym osobom indywidualnych informacji w sprawach humanitarnych ze swoich zbiorów”. Proponowana zmiana, mająca umożliwić udostępnianie gromadzonych materiałów również do celów naukowych została oprotestowana (w formie nieoficjalnego dokumentu) przez USA.

Dr Anna Laszuk reprezentowała archiwa polskie podczas seminarium „Archiwa w Europie: podobieństwa i różnice”, zorganizowanego w ramach kształcenia ustawicznego prowadzonego przez Wydział Edukacji Dyrekcji Archiwów Francji, w Paryżu (9-13.06.). Spotkanie wykorzystano do prezentacji problemów związanych z organizacją archiwów, zarządzaniem, przechowywaniem oraz udostępnianiem materiałów archiwalnych w poszczególnych krajach europejskich; podkreślono zmiany następujące w związku z rozwojem technologii informacyjnych oraz znaczenie uczestnictwa archiwów narodowych w międzynarodowych instytucjach i programach.

Dr Ewa Rosowska reprezentowała polskie archiwa państwowe podczas posiedzenia Komitetu Projektu Komputeryzacji Archiwum Kominternu (Incomka) w Moskwie. Polska, która nie jest państwem członkowskim Komitetu i nie wniosła wkładu finansowego do projektu (najmniej 100 tys. USD), zgodziła się partycypować w projekcie udzielając pomocy przy rozwiązywaniu problemów konwersji językowej (weryfikacji nazwisk polskich na potrzeby bazy danych tworzonej dla projektu).

Dr Witold Szczuczko z Archiwum Państwowego w Toruniu uczestniczył w konferencji niemiecko-polskiej grupy dyskusyjnej do spraw edycji źródeł, zorganizowanej przez Friedrich-Meinecke-Institut der Freien Universität Berlin i Instytut Historii i Archiwistyki UMK w Toruniu. Konferencja berlińska była trzecim już spotkaniem niemieckich i polskich wydawców źródeł od XV do XVIII wieku. Podczas obrad strona

polska przedstawiła 4 referaty prezentujące prowadzone prace edytorskie i zamierzone działania. Dr W. Szczuczko przedstawił problemy związane z planowaną edycją korespondencji trzech miast: Gdańska, Elbląga i Torunia (propozycja wydania części korespondencji w postaci regestów oraz opracowania korespondencji z XVI-XVIII w. wspólnie z historykami literatury). Wspomniana edycja spotkała się z dużym zainteresowaniem strony niemieckiej. W obradach uczestniczył także dr Piotr Dymmel, dyrektor AP w Lublinie.

Już po raz siódmy zorganizowano w Polsce, w dniach 28-29 września 2001 r., międzynarodową konferencję z cyklu „Colloquia Jerzy Skowronek dedicata”. Konferencja, w której udział wzięło 50 osób, w tym 27 przedstawicieli zagranicznych służb archiwalnych (m. in. szefowie archiwów Rosji, Izraela, Słowenii oraz zastępca dyrektora Archiwum Narodowego Węgier), została poświęcona strategiom komputeryzacji archiwów w Europie Środkowej i Wschodniej. Podczas dwudniowych obrad uczestnicy mieli możliwość zaprezentowania osiągnięć w dziedzinie informatyzacji archiwów, zapoznania się z międzynarodowymi programami komputeryzacji zasobu archiwalnego (projekt archiwum Kominternu, archiwum RWPG i „Wspólne dziedzictwo archiwalne państw i narodów Europy Środkowo-Wschodniej”. W czasie pierwszego dnia konferencji został również przedstawiony program Cultivate CEE. W uchwalonej rezolucji podkreślono, że informatyzacja archiwów jest jednym z najistotniejszych zadań stojących przed archiwistami i ma zasadnicze znaczenie w kształtowaniu się społeczeństwa informacyjnego. Uznano, iż konieczna jest dyskusja na temat wykorzystania międzynarodowych standardów opisu archiwaliów opracowanych przez MRA, a jedno z ważniejszych obecnie wyzwań stanowi stworzenie międzynarodowego języka informacyjno-wyszukiwawczego.

5.2. Staże archiwalne i wizyty roboczo-studyjne

Mgr Kamila Follprecht (AP Kraków) i mgr Aneta Malik (AP Opole) wzięły udział w dniach 9 kwietnia – 20 czerwca w Międzynarodowym Technicznym Stażu Archiwalnym w Paryżu, zorganizowanym przez Dyрекję Archiwów Francuskich. W stażu wzięło udział 39 osób z 29 państw (Polska była reprezentowana już po raz 35). Podczas zajęć teoretycznych uczestnicy stażu mieli okazję zapoznać się zagadnieniami z trzech głównych bloków tematycznych: 1/ sieć archiwów we Francji – prawodawstwo, gromadzenie zbiorów, kształcenie archiwistów, 2/ konserwacja, brakowanie i przechowywanie zbiorów archiwalnych – tworzenie wykazów akt, brakowanie i konserwacja zespołów i zbiorów specjalnych 3/ komunikacja - udostępnianie i korzystanie z materiałów archiwalnych. W ramach doskonalenia umiejętności praktycznych dla uczestników stażu zorganizowano zajęcia w archiwach na terenie Paryża i wybranych departamentów Francji (obydwie przedstawicielki polskich archiwów odbywały praktyki w Montpellier). Zgodnie z propozycjami osób uczestniczących w stażu w latach wcześniejszych, podczas pierwszych dwóch tygodni odbywały się lekcje języka francuskiego. Stażyści mieli możliwość zapoznania się z ważniejszymi archiwami i instytucjami przechowującymi archiwalia w

Paryżu, jak również – podczas czterodniowej podróży szkoleniowej - poza jego granicami (archiwa w Tours i Angers oraz archiwum firmy Saint Gobain). W ramach prezentacji archiwów krajów reprezentowanych podczas stażu, nasze przedstawicielki omówiły historię, organizację i funkcjonowanie archiwów polskich oraz ich działalność naukową i kulturalną.

Mgr Małgorzata Teichert-Skrzyrkowska – pracownik AAN – uczestniczyła w dwumiesięcznym stażu naukowym zorganizowanym przez Historical Archives of the European Communities we Florencji. Podczas stażu opracowała kolekcje: „Paneuropa” i „Russian Federation/European Defence Community”. Utworzone w 1985 r. archiwum gromadzi, przechowuje i udostępnia (w formie mikroform) dokumenty Parlamentu Europejskiego w Brukseli i Luksemburgu. Wszystkie materiały zgromadzone w HAEC są opisane i umieszczone w bazie danych, z których większość dostępna jest w Internecie. Staż składał się z dwóch etapów; pierwszy - poświęcony historii najnowszej – dał możliwość zapoznania się z historią UE, założeniami systemu archiwalnego HAEC, programu ISAD(G) oraz Eurovoc Thesaurus (specjalnie opracowany tezaurus słów kluczowych), drugi etap – praktyczny – dał możliwość uczestnikom stażu opracowania wybranych kolekcji.

Mgr Ewa Perłakowska uczestniczyła w dwutygodniowym stażu z dziedziny archiwistyki „Teorie i praktyki archiwalne”, jednej z pięciu dziedzin działalności kulturalnej objętej programem „Courants du Monde”. W stażu archiwalnym wzięło udział 14 osób z następujących krajów: Albania, Białoruś, Grecja, Jugosławia, Kambodża, Łotwa, Mołdawia, Polska, Portugalia i Włochy. Program stażu włączono do szerszej inicjatywy, obejmującej trzy moduły: pierwszy (dostępny dla około 100 osób), poświęcony prezentacji francuskiej polityki kulturalnej, drugi – realizacji indywidualnych programów i staży specjalistycznych, trzeci, ponownie gromadzący wszystkich uczestników, przewidywał dyskusje panelowe na temat polityki kulturalnej we Francji i na świecie. Staż specjalistyczny - składający się z zajęć o charakterze wykładów, seminariów i dyskusji panelowych, obejmował cztery podstawowe moduły: 1) gromadzenie dokumentacji, 2) przechowywanie, profilaktyka, konserwacja, 3) udostępnianie 4) współpraca międzynarodowa. ~~— dał możliwość —~~ Umożliwił on wszechstronne ~~go~~ zapoznanie ~~ca~~ się z powyższą problematyką w archiwach francuskich. W centrum zainteresowania znajdowały się problemy związane z wykorzystaniem nowych technologii w pracy archiwalnej i postępowania z dokumentami elektronicznymi.

W dniach 23 – 30 września 2001 r. na zaproszenie Holenderskiego Archiwum Państwowego w Hadze odbyło się w Holandii studyjno-robocze spotkanie przedstawicieli polskich i holenderskich archiwów państwowych. Podczas wizyty Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych towarzyszyło 7 dyrektorów archiwów państwowych (ADM, AP m. st. Warszawy, AP Wrocław, Białystok, Poznań, Opole i Katowice) oraz przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Głównym celem wizyty było wszechstronne zapoznanie się z organizacją, zakresem działalności i finansowania archiwów w Holandii, zasadami gromadzenia zbiorów archiwalnych, a zwłaszcza z osiągnięciami archiwów holenderskich w dziedzinie stosowania nowoczesnych – słynnych ~~na całym~~ w świecie – metod konserwacji papieru. W programie organizatorzy przewidzieli również

wizyty w kilku bibliotekach i muzeach. Efektem wizyty będzie wspólna organizacja wystawy fotograficznej prezentującej materiały obu krajów, przechowywane w Archiwum Dokumentacji Mechanicznej i Fotoarchiw w Haarlemie. Planowane jest zorganizowanie w Polsce seminariów z udziałem holenderskich specjalistów na temat konserwacji oraz przechowywania fotografii.

Dr Anna Krochmal z Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej przy NDAP prowadziła prace w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku, mające na celu ocenę stanu zachowania i zewidencjonowania materiałów archiwalnych przechowywanych w Instytucie (w tym kolekcji dot. powstań śląskich, akt dotyczących wywiadu) oraz przygotowanie strony internetowej Instytutu. W wyniku przeprowadzonego rozpoznania zdecydowano o konieczności sprowadzenia do Polski i poddania specjalistycznym zabiegom konserwatorskim akt dot. powstań śląskich. O pomoc w tej sprawie zwrócono się do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego w Nowym Jorku.

Mgr Krzysztof Pątek, dyrektor ADM, został oddelegowany do Muzeum Polskiego w Chicago, w celu zaprezentowania komputerowych baz danych tworzonych w ADM dla fotografii i nagrań dźwiękowych oraz udzielenia fachowej pomocy przy podejmowanych przez pracowników Muzeum prac związanych z opracowaniem dokumentacji audiowizualnej przechowywanej w zasobie Muzeum.

Mgr Małgorzata Michalska z Archiwum Akt Nowych i mgr Andrzej Jabłoński z AP w Szczecinie odbyli wizyty studyjne w archiwach czeskich (Archivni Spravy Ministerstwa Vnitra CR, Statni Oblastni Archiv w Trzeboni, Statni Okresni Archiv w Budziejowicach i Statni Ustredni Archiv w Pradze) w celu zapoznania się ze strukturą organizacyjną archiwów czeskich i metodami działania w zakresie metod i form kształtowania narastającego zasobu archiwalnego i wykorzystania w tym celu technik komputerowych.

5.3. Porozumienia międzynarodowe

Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych zawarł z Holocaust Martyrs and Heroes Remembrance Authority YAD VASHEM porozumienie, którego przedmiotem jest rejestracja i mikrofilmowanie materiałów archiwalnych dotyczących Holocaustu, przechowywanych w AP w Rzeszowie.

Podjęto prace mające na celu renegocjacje lub podpisanie nowych porozumień bezpośrednich z naszymi zagranicznymi partnerami. W 2001 roku przygotowano projekty następujących porozumień o charakterze międzynarodowym:

- Porozumienie o współpracy z Archiwami Francji, przewidujące m.in. wymianę informacji i doświadczeń w zakresie prac archiwalnych, udział w konferencjach i stażach, wymianę informacji na temat materiałów archiwalnych odnoszących się do historii obu krajów, publikacji i literatury fachowej, jak również pomocy naukowo – informacyjnych i kopii archiwaliów. W celu umożliwienia realizacji planowanych prac zagwarantowano 30-

dniową wymianę osobową rocznie. Przesłany przez stronę francuską kontrprojekt porozumienia jest obecnie przedmiotem negocjacji;

- Porozumienie o współpracy z Głównym Zarządem Archiwalnym Republiki Azerbejdżanu, obejmujące podstawowe zapisy określające współpracę bilateralną, w tym wymianę publikacji i informacji dotyczących źródeł archiwalnych odnoszących się do historii obu krajów, wymianę bezdewizową itp. Ostateczna, uzgodniona wersja (podpisana przez stronę polską) została przesłana za pośrednictwem MSZ drugiej stronie;
- Porozumienie o współpracy z Komitetem ds. Zarządzania Archiwami i Dokumentacją Republiki Kazachstan, obejmujące m.in. wymianę publikowanych zbiorów dokumentów i literatury fachowej, wymianę informacji i doświadczeń w zakresie ochrony, opracowania i udostępniania materiałów archiwalnych, mikrofilmowania i konserwacji jak również tworzenia komputerowych baz danych o zasobie archiwów. W projekcie zapisano 14-dniową wymianę osobową oraz współdziałanie w celu popularyzacji zbiorów archiwalnych;
- Opracowano na wniosek strony tureckiej nowy projekt Protokołu o współpracy z Archiwami Państwowymi Republiki Turcji, określający wspólne działania w celu wymiany informacji, publikacji i kopii dokumentów archiwalnych, popularyzowania zbiorów oraz wymiany doświadczeń – przede wszystkim z dziedziny nowoczesnych metod konserwacji archiwaliów. Oficjalne podpisanie Protokołu przełożono ze względu na planowane w roku 2002 podpisanie nowej Umowy rządowej o współpracy w dziedzinie nauki, oświaty i kultury.

5.4. Współpraca bilateralna

Rosja – podczas oficjalnej wizyty w Polsce Władymira P. Kozłowa, szefa Rosarchiva, omówiono sprawy związane z realizacją wspólnych przedsięwzięć: przygotowaniem IV tomu dokumentów katyńskich (omówiono wstępną koncepcję tomu pt. „Echa Katynia”) oraz publikacji pt. ”Czerwoarmiści w niewoli polskiej 1919-1921” (Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych powołał komisję redakcyjną publikacji, dwukrotnie (maj i listopad) Polska gościła archiwistów rosyjskich, którzy przeprowadzili obszerną kwerendę w Centralnym Archiwum Wojskowym i zamówili kserokopie interesujących ich dokumentów (m. in. z zasobu AP Poznań). Podczas grudniowego spotkania w NDAP podjęto ustalenia dotyczące przygotowywanego wstępu oraz omówiono zgromadzone do publikacji materiały archiwalne).

Ważnym tematem rozmów z rosyjskimi partnerami był udział archiwów Rosji w programie „Reconstitution of the Memory of Poland” oraz realizacja porozumienia dotyczącego wyszukiwania i udostępniania informacji dot. osób represjonowanych w b. ZSRR. Uzyskano również obietnicę wznowienia bezdewizowej wymiany archiwistów, wstrzymanej przez stronę rosyjską ze względu na problemy finansowe. Strony podtrzymały wcześniej uzgodnione stanowisko w sprawie restytucji materiałów archiwalnych. Trwają

negocjacje na szczeblu rządowym w sprawie przyjęcia przez rząd FR odrzuconych – z przyczyn proceduralnych – żądań zwrotu polskich dóbr kultury (w tym archiwaliów). Żądania te obejmują, w części archiwalnej, wyłączone z rewindykacji do Polski fragmenty ponad 120 zespołów archiwalnych z obszaru b. Królestwa Polskiego (XIX – XX w) oraz materiały polskie, przechowywane w tzw. Archiwum Specjalnym (obecnie w zbiorach Rosyjskiego Państwowego Archiwum Wojskowego).

Nastąpiło ożywienie kontaktów z Obwodem Irkuckim. (m. in. za sprawą nowego konsula RP w Irkucku – z wykształcenia archiwisty). Do Polski przybyły p. Nadieżda K. Szestakowa – Dyrektor Zarządu Administracji Archiwalnej Obwodu Irkuckiego oraz p. Olga Bazalijskaja – pracownik Archiwum Państwowego Obwodu Irkuckiego. Wizyta została wykorzystana do wykonania kwerendy dot. Syberii Wschodniej w AAN, AP Katowice i Kraków oraz przeprowadzenia rozmów mających na celu określenie kierunków dalszej współpracy. Podkreślono konieczność kontynuacji rejestracji dokumentów nt. Polaków zesłanych na Wschodnią Syberię. Ustalono również, że wykazy dokumentów, którymi wymienili się strony zostaną wydane w formie elektronicznej.

Zostały podjęte starania o nawiązanie współpracy z archiwami jakuckimi. Strona polska jest szczególnie zainteresowana sporządzeniem wykazu akt i dokumentów dot. pobytu Polaków w Jakucji oraz wymianą kopii wybranych materiałów w ramach wymiany za kopie dokumentów dot. historii Jakucji, przechowywanych w archiwach polskich.

Nawiązano współpracę z nowo powołanym kazachskim Komitetem ds. Zarządzania Archiwami i Dokumentacją. Omówiono plany wspólnych wydawnictw na temat obecności polskiej w tym kraju oraz przesłano partnerowi projekt porozumienia.

Odbyły się dwa spotkania (15-16 luty, 11-12 grudnia) zespołu ekspertów ds. archiwalnych Międzyrządowej Komisji Polsko-Ukraińskiej ds. ochrony i zwrotu dóbr kultury utraconych i bezprawnie przemieszczonych podczas II wojny światowej oraz III posiedzenie tej komisji. Dla potrzeb zespołu Dr Jacek Krochmal, kierownik ZNA, opracował ekspertyzy w sprawie „Polskiej przynależności terytorialnej i zespołowej zespołów archiwalnych z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie” oraz „Materiałów archiwalnych będących przedmiotem rozmów polsko-ukraińskiej komisji do spraw ochrony i zwrotu dóbr kultury”. Strony przygotowały wykazy materiałów archiwalnych, które zgodnie z posiadanym stanem wiedzy przynależą do zasobu archiwalnego każdego z partnerów. Przyjęto, że w odniesieniu do archiwaliów państwowych strony kierować się będą zasadą proveniencji terytorialnej a o przynależności państwowej akt osób prywatnych i instytucji społecznych decydować winna wola właściciela lub jego prawnego następcy.

W marcu zorganizowano w Witebsku posiedzenie Polsko-Białoruskiej Komisji Konsultacyjnej ds. Dziedzictwa Kulturalnego, w którego obradach uczestniczył przedstawiciel archiwów państwowych, dr Andrzej Biernat.

Kontynuowane są działania zmierzające do wypracowania wspólnego z Republiką Federalną Niemiec stanowiska w sprawie restytucji materiałów archiwalnych. Opracowano

spis archiwaliów przynależnych Polsce przechowywanych w zbiorach niemieckich. W wyniku rozmów (z udziałem po stronie polskiej obok przedstawicieli NDAP archiwistów ze Szczecina, Olsztyna, Gdańska i Zielonej Góry) został przygotowany wspólny protokół polsko-niemieckiej grupy ekspertów do spraw archiwalnych; obecnie trwają prace nad ostateczną wersją zawartych w nim zapisów. Równoległe trwały rozmowy na szczeblu dyplomatycznym, w których uczestniczył dr hab. Władysław Stępiak. Na przeszkodzie w osiągnięciu porozumienia stoją przepisy ustawy z 1957 r. o pruskich dobrach kultury.

Oficjalna wizyta polskich władz archiwalnych w Archiwum Narodowym Węgier została poświęcona omówieniu zasad dalszej współpracy, m.in. wydania przewodnika o materiałach archiwalnych dotyczących historii Polski w zasobie archiwów węgierskich oraz historii Węgier w zasobie archiwów polskich. Obecnie trwają uzgodnienia metodyczne dot. planowanego wydawnictwa.

5.5. Programy międzynarodowe

Od połowy 1999 r. realizowany jest program „Odtworzenie pamięci Polski” (Reconstitution of the Memory of Poland), którego podstawowym celem jest dostarczenie informacji o źródłach do dziejów Polski i Polaków z okresu 1772-1918 (docelowo do 1945 r.) przechowywanych w archiwach zagranicznych. W roku 2001 kontynuowano prace prowadzone przez polskich archiwistów w archiwach Austrii (ukończono I etap projektu), Niemczech i Włoszech. Rozpoczęto wstępne rozpoznanie w archiwach Białorusi, których zasób wraz z archiwami Litwy powinien już w 2002 r. być włączony do programu. Trwa wprowadzanie do bazy danych opisów zespołów wykonanych w archiwach powyższych krajów i przekazywanych do NDAP przez polskich archiwistów, jak również opisów opracowywanych przez zagranicznych partnerów w wybranych do programu archiwach Rosji i Ukrainy. Prace te dotyczą w sumie ponad 1 300 zespołów archiwalnych i kolekcji. Podjęto działania mające na celu zdobycie dofinansowania programu ze źródeł instytucji samorządowych i fundacji. Nie można liczyć na dalsze finansowanie programu przez Radę Europy. Jedynie zdobycie dodatkowych źródeł finansowania prowadzonych prac umożliwi zakończenie pierwszego etapu programu w Niemczech, Rosji i Ukrainie oraz umożliwi rozszerzenie prac na tak ważne dla naszej historii kraje, jak Białoruś i Litwa.

Kontynuowano program „Wspólne dziedzictwo archiwalne państw Europy Środkowej i Wschodniej” (Common Archival Heritage), który obejmuje skatalogowanie części własnych zasobów archiwalnych odnoszących się do historii państw regionu oraz stworzeniu strony internetowej, prezentującej wspólne dziedzictwo. Odbyło się posiedzenie Komitetu Wykonawczego programu (Warszawa w dniach 7-8 czerwca) z udziałem członków zagranicznych - przedstawicieli z Austrii, Litwy, Słowenii i Ukrainy. W Budapeszcie przeprowadzono konsultacje w sprawie przygotowania strony internetowej prezentującej powyższy projekt. Podczas spotkania, w którym uczestniczyli ze strony Open Society

Archives Leszek Pudłowski i Sergiej Głuszakow oraz ze strony NDAP dr Ewa Rosowska, ustalono zasady dostępu do strony, oraz elementy projektowanej strony.

Zakończono realizację programu "Opis Akt Pruskich Wyższych Władz Górniczych (1763-1865)", sponsorowanego przez Fundację Volkswagen. Wykonano opisy istotnych dla projektu dokumentów i map znajdujących się w APwe Wrocławiu (840 dokumentów) i Katowicach (250 dokumentów i 600 map). Opisy, przygotowane w języku niemieckim (zgodnie z przekazanymi archiwom wzorami) przekazano w wersji elektronicznej i w formie wydruku Archiwum Państwowemu Nadrenii-Północnej Westfalii w Münster. Wyniki prac polskich archiwistów opublikowane zostaną w oddzielnym tomie, w ramach serii obejmującej także zbiory na ten temat w archiwach niemieckich.

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Państwowy Komitet do Spraw Archiwów i Biurowości Republiki Białoruś oraz Fundacja „Dialog” rozpoczęły starania o udostępnienie międzynarodowej społeczności w formie elektronicznej zespołów dawnego Archiwum Radziwiłłów, wraz z inwentarzami i innymi pomocami, przechowywanych w archiwach Polski i Białorusi. Do współpracy przystąpił również Departament Archiwów Litwy, a chęć współpracy zgłosił także Państwowy Komitet Archiwów Ukrainy. Za pierwszoplanowe zadania uznano prace nad ujednoczeniem pod względem informacyjnym i udostępnieniem przez Internet istniejących pomocy ewidencyjnych. Na Białoruś udała się grupa polskich ekspertów, a w dniach 5-6 listopada 2001 r. w AGAD odbyła się konferencja, podczas której upelnomocnieni przedstawiciele archiwów Białorusi, Litwy i Ukrainy podpisali list intencyjny w sprawie realizacji programu. Zgodnie z przyjętymi założeniami, w końcu roku 2002 lub na początku 2003 ukaże się przewodnik dot. Archiwum Radziwiłłów. Następny krok powinno stanowić skanowanie wybranych dokumentów.

5.6. Kwerendy

Polscy archiwiści kontynuowali kwerendy w archiwach zagranicznych. Realizację tego zadania umożliwiają umowy z partnerami zagranicznymi oraz środki pozyskiwane od Pełnomocnika Rządu ds. Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą. W 2000 r. pracowały za granicą 22 osoby – w tym 7 osób w ramach programu „Odtworzenie pamięci Polski”:

- Urszula Głowacka-Maksymiuk i Artur Rogalski opracowali spuściznę po Ambasadorze RP przy Stolicy Apostolskiej Kazimierzu Papée, przechowywaną w Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie oraz porządkowali akta Ambasady RP przy Watykanie.
- Tadeusz Radziwonowicz i Sławomir Filipowicz z AP w Suwałkach, w związku z przygotowaniem materiałów na wystawę „Powstanie styczniowe na Suwalszczyźnie” oraz gromadzeniem materiałów do opracowania na powyższy temat, kontynuowali kwerendę w Litewskim Państwowym Archiwum Historycznym w Wilnie,
- Jarosław Maciejczuk z AP w Białymstoku kontynuował rozpoczętą w 2000 r. kwerendę w zespole akt Kuratorium Okręgu Szkolnego – w Archiwum Państwowym Obwodu Brzeskiego w Brześciu,

- Beata Grelewicz z AP w Zielonej Górze w archiwum regionalnym w Poczdamie, rejestrowała dokumenty dotyczące obszaru działania jej Archiwum,
- Jan Członkowski i Michał Kozieł z AP m.st. Warszawy kontynuowali kwerendy dotyczące związków społeczno-gospodarczych pomiędzy miastami zachodniej Ukrainy a Warszawą w Państwowym Archiwum Obwodu Iwano-Frankowskiego
- Jolanta Louchin, Eugenia Szymczuk, Jerzy Grzelak, Lidia Potykanowicz-Suda, Jerzy Gaul oraz Michał Proksa przeprowadzili kwerendy w archiwach centralnych Białorusi, Niemiec, Włoch i Austrii w ramach programu „Odtworzenie pamięci Polski”,
- Anna Laszuk, Krzysztof Strykowski i Dariusz Grot dokonali oceny stanu zaawansowania prac nad kwerendą w zasobie archiwów francuskich, dotyczącą historii Polski i stosunków polsko-francuskich, której wyniki mają zostać opublikowane w formie przewodnika i po odpowiednim zmodyfikowaniu włączone do bazy danych programu „Odtworzenie pamięci Polski”,

5.7. Zagraniczne nabytki polskich archiwów państwowych

1. Trzykrotnie w roku 2001 archiwa państwowe otrzymały materiały z Muzeum Polskiego w Chicago (m.in. pamiątki i księgi jubileuszowe polskich parafii w USA, roczniki czasopisma „Naród Polski”, dokumenty i albumy dotyczące pomocy Polakom po II wojnie światowej). Przekazane materiały – po przeprowadzeniu niezbędnej konserwacji - zostały włączone do zbiorów AAN i ADM.

2. W sześćdziesiątą rocznicę zamordowania profesorów lwowskich uczelni, Archiwum Akt Nowych włączyło do swego zasobu niezwykle cenną kolekcję dokumentów poświęconą temu wydarzeniu, zgromadzoną przez Władysława Żeleńskiego. Materiały te w znakomity sposób wzbogacają źródła do badań nad II wojną światową (w tym tzw. mikrofilmy aleksandryjskie).

3. Zgodnie z umową podpisaną przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z p. Juliuszem Englertem Archiwum Dokumentacji Mechanicznej przejęło kolekcję fotograficznej autorstwa p. Englerta. Zbiór obejmuje ok. 2500 filmów negatywowych, po około 36 klatek każdy, wykonanych od 1947 r., dokumentujący wydarzenia oficjalne związane z działalnością rządu RP w Londynie i jego agend, a także osoby ważne dla dziejów Polski.

4. Dwukrotnie w roku 2001 archiwa państwowe otrzymały za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych zbiory mikrofilmów z dokumentów z zasobu The National Archives and Records Administration w Waszyngtonie. Pierwsza przesyłka obejmowała materiały archiwalne z zespołu Correspondence and Record Cards of the Military Intelligence Division, druga obejmowała dokumenty konsulatów USA w Warszawie i Wrocławiu z lat 1870-1906 oraz dokumenty Departamentu Stanu dotyczące roszczeń i spraw majątkowych, wytaczanych państwu polskiemu w latach 1930-1944 i sytuacji w Europie

Środkowej i Wschodniej w latach 1940-1944. Mikrofilmy zostały włączone do zbiorów AAN, AGAD i AP we Wrocławiu.

5. Cennym nabytkiem, który za pośrednictwem Ambasady RP w Bejrucie trafił do zbiorów Archiwum Akt Nowych i Biblioteki Narodowej, są zbiory byłego Instytutu Polskiego (m.in. druki polskie wydane przez Towarzystwo Studiów Irańskich w Teheranie, korespondencja wydziału transportowego Poselstwa RP w Teheranie z 1942 r.).

6. Dódezwa gen. Mariana Melchiora Langiewicza z 1863r. przekazana przez p. Michała Domszky'ego została włączona - jako uzupełnienie przechowywanej spuścizny po jego ojcu, Pału Domszky'm - do zasobu AAN.

7. W listopadzie 2001 nastąpiło przekazanie przez pana Romana Lewickiego, mieszkającego na stałe w Wielkiej Brytanii, przedstawiciela Rządu RP na Uchodźstwie, znaczącej części prywatnej kolekcji. Dokumenty zostały przekazane do zasobu Archiwum Akt Nowych.

8. Do Archiwum Głównego Akt Dawnych trafił niezwykle cenny, подарowany nam przez Marjana Ceha (Słowenia), dokument dotyczący posiadłości Ravno Polje pod Ptujem, należącej w XIX w do księcia Stanisława Poniatowskiego, bratanka ostatniego króla polskiego.

5.8. Inne działania w zakresie kontaktów międzynarodowych

Realizowano szereg umów międzynarodowych w zakresie usług reprograficznych:

- **Muzeum Holocaustu** – Umowa podpisana 8 września 1997 r. W 2001 r. kontynuacja mikrofilmowania w AP Łódź z zespołu „Przełożony Starszeństwa Żydów w Gettcie Łódzkim” oraz w AAN z materiałów KC PZPR. Realizacja w 2001 r.: 317.563 klatek o wartości 89.714,0 USD

- **Jewish Record Indexing-Poland (JRI-PL)**- Umowa podpisana 9 lipca 1999 r. na opracowanie indeksów osobowych do ksiąg stanu cywilnego wyznania mojżeszowego, przechowywanych w polskich archiwach państwowych na podstawie kserokopii indeksów zawartych w oryginalnych księgach. W 2001r. zamówienia realizowało 12 AP (wykonano 15.632 stron kserokopii).

- **International Commission on Holocaust Era Insurance Claims (ICHEIC)**: zrealizowano wszystkie zamówienia Komisji na kserokopie z akt przechowywanych w AP Szczecin, AAN, AP Wrocław, Warszawa, Opole, Suwałki, Łódź, Lublin, Elbląg, Zamość, Zielona Góra, Leszno i Zamość. Koszty wykonania prac poszukiwawczych i reprografii pokrył zamawiający.

- **Umowa z Yad Vashem** podpisana 28 sierpnia 2001 r. pomiędzy Yad Vashem a Archiwum Dokumentacji Mechanicznej, dotycząca wykonania na koszt Instytutu Yad Vashem 10.500 skanów (ostatecznie wykonano 11.698) z materiałów z okresu II wojny światowej, przechowywanych w AP Łódź.

- **Internationaler Suchdienst w Bad Arolsen (RFN)** - umowa podpisana 8 lipca 1998 r. dotycząca mikrofilmowania w AP akt dotyczących informacji o uwięzieniach, pracy przymusowej lub deportacji osób fizycznych w latach 1939-1945. W 2001 r. Biuro Poszukiwań przekazało NDAP 1 kopię wykonanych mikrofilmów na płycie CD-ROM, z materiałów mikrofilmowanych w AP Bydgoszcz, Opole, Wrocław i Zielona Góra.

- **The Genealogical Society of Utah (Mormoni)**. Umowa podpisana 27 października 2000 r. na mikrofilmowanie akt stanu cywilnego z zasobu archiwów państwowych, w zamian za przekazaną dokumentację części Archiwum Potockich z Łańcuta. W ramach realizacji umowy, 2001 r. zostały przesłane do Towarzystwa mikrofilmy wykonane z ksiąg metrykalnych wyznania rzymsko-katolickiego z archidiecezji lwowskiej z lat 1604-1885, pochodzących z zasobu AGAD oraz spisy ludności z Krakowa.

W Wydziale Współpracy z Zagranicą NDAP opracowano na rzecz MSZ 12 zapisów do programów o międzyrządowej współpracy kulturalnej i naukowej. Przygotowano również 4 opracowania zbiorcze na temat współpracy międzynarodowej prowadzonej przez archiwa państwowe w ramach zawieranych porozumień bezpośrednich. Zorganizowano zagraniczne wyjazdy 62 osób oraz zrealizowano program pobytu w Polsce 15 delegacji, liczących ogółem 33 gości z zagranicy.

6. Działalność wydawnicza

W latach 1999 – 2001 Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, w ramach planu centralnego, opublikowała 55 tytułów o objętości 1 530,8 ark. wyd. W roku sprawozdawczym – 18 tytułów o objętości 558,80.

Ilość tytułów wydawanych przez NDAP utrzymuje się na stałym poziomie kilkunastu pozycji rocznie (w 1999 r. – 17, w 2000 r. – 20). Wzrosła jednak liczba arkuszy wydawniczych publikowanych rocznie w ciągu ostatnich 2 lat (1999 r. – 410,2 ark. wyd., 2000r. – 561,8 ark. wyd.). W roku sprawozdawczym wydano natomiast o 23% mniej niż w roku poprzednim tytułów zgłoszonych przez archiwa państwowe.

Wydatki związane z realizacją planu wydawniczego zamknęły się w 2001 r. kwotą 232 830 zł, co oznacza, że koszt wydania 1 arkusza wydawniczego brutto wyniósł 416 zł. W porównaniu z rokiem 2000 (1 ark. wyd. = 669 zł) nastąpiło obniżenie kosztów.

Koszt publikacji w 2001 r. zmniejszył się o 146.280,79 zł w porównaniu do całkowitych kosztów poniesionych w roku 2000.

W działalności wydawniczej znajdują odzwierciedlenie najważniejsze funkcje spełniane przez archiwa. Spośród tytułów opublikowanych w 2001 r. ważne miejsce zajmują prace z zakresu archiwistyki i archiwoznawstwa, edycje źródeł, specjalistyczne czasopisma oraz pomoce archiwalne. Przeznaczone są one w równym stopniu dla archiwistów jak i dla szerokiego grona użytkowników zasobu archiwalnego.

Specjalne miejsce w działalności wydawniczej zajmują publikacje będące efektem wielostronnej współpracy międzynarodowej. W ten sposób ukazał się kolejny tom materiałów międzynarodowej konferencji archiwów z Europy Środkowej i Wschodniej w ramach serii "Colloquia Jerzy Skowronek dedicata".

Wśród publikacji Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, które ukazały się w minionym okresie sprawozdawczym, na szczególną uwagę zasługują:

- prace z zakresu archiwistyki i archiwoznawstwa - 6
- czasopisma archiwalne - 3
- pomoce archiwalne (inwentarz + indeksy do akt) - 2
- wydawnictwa źródłowe (w tym 1 w postaci CD-ROM) - 5
- opracowania historyczne - 1
- 1 CD-ROM zawierający publikacje NDAP i archiwów państwowych w postaci elektronicznej.

<i>Tytuły wydane przez NDAP</i>		Ark. wyd.	nakład
1.	Ambasada RP w Bukareszcie 1919 – 1940 (1941). Inwentarz, oprac. E. Kołodziej	3,6	300
2.	Archeion, t. 103	38	600
3.	Katyń. Dokumenty zbrodni. T.3 Losy ocalałych	42	720 /NDAP/ + 780 /TRIO/
4.	Kazimierz Smogorzewski. Myśli o integracji Europy Środkowo-Wschodniej 1939-1944, oprac. J. Smogorzewska, P. Latawski (Instytut Studiów Politycznych i NDAP)	12	300 /NDAP/ + 200 /ISP/
5.	Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego 1564 – 1565, oprac. K. Chłapowski, H. Żytkowicz	13,5	200 /NDAP/ + 300 /DiG/
6.	Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Archiwalnej (colloquia J. Skowronek dedicata), red. W. Stępiak	15	300
7.	Meldunki miesięczne wywiadu przemysłowego KG ZWZ/AK 1941-1944 / CD- ROM /	120	45
8.	Meldunki miesięczne wywiadu przemysłowego KG ZWZ/AK 1941-1944	120	150
9.	Miscellanea historico-archivistica, t. 13	15	150 /NDAP/ + 350 /DiG/
10.	Osoby zesłane w głąb Rosji po powstaniu styczniowym na katorgę, roboty, osiedlenie i zamieszkanie. Indeksy do akt, oprac. Z. Strzyżewska	12	300
11.	Pamięć świata /broszura/	0,2	1000
12.	Publikacje NDAP i archiwów państwowych z lat 1994-2000 w formie elektronicznej /CD-Rom/		5
13.	Rada Dziedzictwa Archiwalnego	1,5	700
14.	Teki Archiwalne, nr 6	20	200 /NDAP/ + 100 /DiG/
15.	Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech (Referaty 1928-1938), oprac. H. Chałupczak, E. Kołodziej	20	200

16.	Zbiór przepisów archiwalnych, wybór i oprac. M. Tarakanowska, E. Rosowska	74	1000
17.	Źródła do historii Żydów w archiwach państwowych w Polsce. Informator, praca zbiorowa pod red. V. Urbaniak, B. Woszczyńskiego	40	500 NDAP + 100 /DiG/
	Razem	558,8	

Archiwa państwowe opublikowały samodzielnie w roku sprawozdawczym 31 tytułów o objętości 338,7 arkuszy wydawniczych. Wydatki związane z realizacją tych publikacji zamknęły się w kwocie 353.560,95 zł, co oznacza, że koszt wydania 1 arkusza wydawniczego wyniósł 1.043,87 zł. Większość wymienionych publikacji ukazała się dzięki dotacjom uzyskanym w kwocie 310.969,77 zł. Tym samym rzeczywisty wkład archiwów w wydanie 1 arkusza wydawniczego wynosi 125,74 zł.

Wśród publikacji archiwów państwowych ukazały się:

- prace z zakresu archiwistyki i archiwoznawstwa - 5
- czasopisma archiwalne - 7
- informatory i przewodniki - 2
- pomoce archiwalne - 6
- wydawnictwa źródłowe - 2
- opracowania historyczne - 7

Wśród nich uwagę zwracają

- informatory : *Informator o zasobie Archiwum Państwowego w Zielonej Górze, Informator mikrofilmów akt metrykalnych parafii rzymsko-katolickich Archidiakonatu Białostockiego z lat 1808-1864 (udostępniany też w formie elektronicznej na stronie internetowej AP Białystok)*
- inwentarz: *Afisz, plakaty i druki ulotne z terenu Przemysła w zasobie Archiwum Państwowego w Przemyslu. Inwentarz zespołu archiwalnego 1833-1989*
- praca z zakresu archiwistyki: *Archiwa instytucji wymiaru sprawiedliwości w służbie państwa i obywateli. Materiały III Symposium Archiwalnego. Łódź 4-5 września 2001 r. Stowarzyszenie Archiwistów Polskich.*
- publikacja o charakterze przewodnikowym: *Kirkuty Podkarpacia*
- katalog wystawy *Heroldia Królestwa Polskiego*

Część archiwów może pochwalić się własnymi tytułami wydawnictw seryjnych i czasopism, które wydaje całkowicie samodzielnie, korzystając z dofinansowania bądź całkowicie opierając się na funduszach NDAP. Do wydawnictw tych zaliczają się: *Rocznik Historyczno-Archiwalny /Przemysł/, Prace Historyczno-Archiwalne /Rzeszów/, Krakowski Rocznik Archiwalno-Historyczny /Kraków/, Kronika Warszawy /Warszawa/, Prace Archiwalno-Konserwatorskie /Siedlce/.*

Do tytułów wydawanych ze środków NDAP uzupełnionych dotacjami z Komitetu Badań Naukowych zaliczają się: *Miscellanea Historico-Archivistica* oraz *Teki Archiwalne*.

Wśród archiwów, które opublikowały w roku sprawozdawczym najwięcej publikacji własnych należy wymienić: Przemyśl (7), Szczecin (4), m.st. Warszawy (3). Należy jednocześnie zaznaczyć, że 18 archiwów nie przygotowało w roku sprawozdawczym żadnych publikacji.

Samodzielnością w zakresie działalności wydawniczej wyróżniają się archiwa w Przemyślu i Szczecinie, dysponujące własnym zapleczem poligraficzno-drukarskim.

Pracownicy archiwów państwowych publikują artykuły w szeregu czasopism. Są to najczęściej: *Archeion* (czasopism naukowe NDAP, które ukazuje się od 1926 r.; w 2001 r. wydano tom 102), *Acta Poloniae Historica*, *Przegląd Historyczny*, *Archiwista Polski*, *Studia Historyczne*, *Teki Krakowskie*, *Rocznik Sąddecki*, *Miesięcznik Prowincjonalny* /wydawnictwo radomskie/, *Przegląd Zachodniopomorski*, *Zeszyty Chorzowskie*, *Gryfita*, *Białostoczczyzna*, *Śląsk Opolski*, *Kronika Bydgoska*, *Kronika Warszawy*, *Informator Kulturalny i Turystyczny Południowo-Zachodniej Wielkopolski*, *Szkice Podlaskie*, *Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie*, *Kronika Wielkopolski*, *Przegląd Zachodniopomorski*. Ukazały się też kolejne numery czasopism wydawanych przez: AAN („*Teki Archiwalne*”, t. 6) oraz AP w Szczecinie Oddział w Gorzowie Wielkopolskim („*Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny*”, t. 8). NDAP publikuje ponadto wewnętrzny archiwalny biuletyn informacyjny pod nazwą „*Informacja Bieżąca*”. W roku sprawozdawczym ukazały się 3 jego numery.

Wśród archiwów, których pracownicy przygotowali najwięcej samodzielnych publikacji, należy wymienić AP Szczecin, Wrocław, Kraków, Poznań, Radom.

Ogółem w roku sprawozdawczym ukazało się ponad 190 artykułów autorstwa pracowników archiwów państwowych oraz NDAP zamieszczonych w opracowaniach zbiorowych a także ponad 225 artykułów, recenzji, not bibliograficznych, informacji, komunikatów naukowych, sprawozdań z sesji i konferencji, zapisów kronikarskich opublikowanych w czasopismach naukowych o zasięgu ogólnokrajowym i regionalnym, a także w czasopismach zagranicznych. Wśród tych ostatnich wymienić można artykuły w: „*Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv*”, „*Rodina. Rossijskij Istoriceskij Illustrowanyj Żurnał*“, „*Slavic & East European Information Resources*” (University of Pittsburgh, Pennsylvania), „*Studiy z archiwnoy справи ta dokumentoznawstwa*” (Kijów), „*Pommern. Zeitschrift für Kultur und Geschichte*”.

Archiwum Państwowe w Szczecinie oraz jego Oddział w Gorzowie Wielkopolskim przygotowały do druku przewodniki po zasobie archiwalnym. Informator o zasobie archiwalnym przygotowało do druku także AP w Zielonej Górze. W ramach współpracy AP w Przemyślu z Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie przygotowywano do druku ukraińskojęzyczną wersję przewodnika po zasobie archiwum we Lwowie.

Archiwa opublikowały inwentarze ważniejszych zbiorów archiwalnych. Ukazały się dwie publikacje na temat zbiorów AGAD; Henryk Bartoszewicz opublikował pracę na temat zbiorów kartograficznych, zaś Anna Wajs „*Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty z zbiorach AGAD*”. AP w Lublinie przygotowało do druku inwentarz analityczny zespołu Chełmski Konsystorz Grekokatolicki z lat 1596-1875, w opracowaniu dr Marii Trojanowskiej.

Z okazji jubileuszów archiwów państwowych ukazało się szereg wydawnictw okolicznościowych. AP w Gdańsku wydało materiały konferencyjne oraz katalog wystawy, przygotowane dla uczczenia setnej rocznicy działalności archiwum. Publikacje okolicznościowe upamiętniające jubileusz działalności instytucji wydały także archiwa z Koszalina (40-lecie działalności) oraz Siedlec (Księga pamiątkowa z okazji 50-lecia działalności). Ukazał się też barwny folder przedstawiający AP w Katowicach Oddział w Cieszynie.

Wśród drukowanych katalogów wystaw na szczególną uwagę zasługuje katalog „Skarby Krakowskiego Archiwum. Królewski Kraków w Szczecinie”, opracowany przez pracowników AP z Krakowa i Szczecina. Archiwum w Katowicach opublikowało katalog wystawy przygotowanej na temat „Karol Pietschka – architekt i budowniczy Habsburgów żywieckich”, w opracowaniu B. Husar.

Archiwum Akt Nowych wydało album poświęcony sylwetce Ignacego Jana Paderewskiego, opracowany przez W. Janowskiego, T. Krawczaka i J. Louchin.

Działające przy AP w Poznaniu Societas Archivi Posnaniensis opublikowało „Vademecum kancelaryjno-archiwalne”, opracowane pod redakcją Krzysztofa Strykowski.

Staraniem archiwów państwowych ukazały się drukiem liczne wydawnictwa źródłowe. Archiwum w Przemyślu w ramach serii źródłowej przywilejów lokacyjnych miast i wsi z terenu Ziemi Przemyskiej opublikowało przywileje lokacyjne wsi Kraczkowa z 1369 r. i wsi Handzlówka z 1381 r. Archiwum w Szczecinie - Oddział w Gorzowie Wielkopolskim wydało książkę „Trudne gorzowskie początki. Z dziejów gorzowskich instytucji (wybór tekstów źródłowych z lat 1945-1948)”, w opracowaniu D. A. Rymara. Pracownicy AP w Radomiu ogłosili drukiem „Księgi metrykalne kościołów radomskich z lat 1591-1795”, Seria A: „Metryki chrztów”, T. 2: „Kościół św. Jana Chrzciciela 1621-1636”, oprac. J. Orzechowski, red. S. Piątkowskiego. W NDAP do druku przygotowany został III tom wydawnictwa „Katyń. Dokumenty zbrodni”, poświęcony losom ocalałych.

Ukazały się także materiały z konferencji organizowanych przez archiwa lub przy ich współudziale. Przede wszystkim wymienić należy publikację wydaną nakładem SAP, pt. „Archiwa instytucji wymiaru sprawiedliwości w służbie państwa i obywateli. Materiały III Sympozjum Archiwalnego, Łódź 4-5 września 2001 r.”, opracowane pod redakcją J. Baranowskiego i U. Zarzyckiej-Sutter. Z kolei pod redakcją J. Kutty (AP Bydgoszcz) ukazały się materiały z sympozjum na temat „Pierwsze dni września 1939 roku w Bydgoszczy”. Pod redakcją T. Dzwonkowskiego (AP Zielona Góra) i Cz. Osękowskiego ukazała się praca zbiorowa „Stefan Kardynał Wyszyński wobec Ziemi Zachodnich i Północnych oraz stosunków polsko-niemieckich. W 100-lecie urodzin Prymasa Tysiąclecia” (Warszawa – Poznań – Zielona Góra 2001).

Ponadto pracownicy archiwów państwowych wydali łącznie 17 samodzielnych pozycji książkowych z zakresu historii Polski oraz historii regionalnej i edytorstwa. Wśród ważniejszych publikacji wymienić można książki: J. Gaula (NDAP), „Na tajnym froncie. Działalność wywiadowczo-informacyjna obozu niepodległościowego w latach 1914-1918”,

E. Kołodzieja (AAN) i H. Chałupczaka, „Zjazdy i konferencje konsulów polskich w Niemczech. Referaty 1928-1938”, M. Kietlińskiego (AP Białystok), „Stan wojenny na Białostocczyźnie”, K. Follprecht (AP Kraków), „Właściciele nieruchomości w Krakowie w 1655 r. (w serii „Biblioteka Krakowska”, nr 142), P. Dymmela (AP Lublin), Bibliografia edytorstwa źródeł historycznych w Polsce. Historia – krytyka tekstu – metodyka i technika wydawnicza. Pod redakcją J. Krochmala (NDAP) i J. J. Hartmana z Uniwersytetu Ann Arbor ukazała się książka *Pamiętam każdy dzień... Losy Żydów przemyskich podczas II wojny światowej*, zawierająca zbiór relacji osób ocalałych z II wojny światowej (wersja polsko- i angielskojęzyczna).

Na szczególną uwagę zasługuje inicjatywa pracowników AP we Wrocławiu – Oddziału w Jeleniej Górze, którzy opracowali 9 artykułów historycznych udostępnianych w formie elektronicznej na internetowej stronie Historiograficznego Archiwum Śląsko-Lużyckiego <http://www.bronimarkt.com.pl/archiwum>.

Wiele publikacji ukazało się drukiem dzięki **współpracy archiwów z innymi instytucjami nauki i kultury**. AP w Krakowie we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej ogłosiło drukiem „Diariusz podręczny 1939-1945” Adama Kamińskiego (opracowały A. Polarczykova i J. Stoksik). AP m.st. Warszawy wspólnie z Muzeum Historycznym m. st. Warszawy opublikowało katalog wystawy „Heroldia Królestwa Polskiego. Katalog wystawy dokumentów ze zbiorów Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Sankt Petersburgu”. Wspólnie z Mazowieckim Towarzystwem Naukowym archiwum to wydaje również publikacje z serii „Warszawa i Mazowsze”; w roku sprawozdawczym ukazał się tom V, zatytułowany „Rozważania nad dziejami”. AP w Lublinie Oddział w Radzynie Podlaskim wspólnie z Fundacją Ochrony Zespołu Pałacowo-Parkowego w Radzynie, wydały pierwszy tom „Radzyńskiego Rocznika Humanistycznego”. W oparciu o wyniki ankiety opracowanej i przez AP w Siedlcach ukazała się publikacja poświęcona miejscom upamiętniającym walkę o niepodległość Polski na terenie Mazowsza i Podlasia, pt. „Bojownikom o Niepodległość. Cześć!”, wydane przez PTTK Oddział PTTK w Siedlcach przy wsparciu finansowym Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Pracownicy archiwów są redaktorami lub wchodzi w skład redakcji regionalnych czasopism naukowych: „Białostocczyzna”, „Rocznik Jeleniogórski”, „Rocznik Sądecki”, „Studia Claromontana”, „Studia Podlaskie”.

Działalność popularyzatorska

- 27 marca zorganizowano promocję książki *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, wydanej w koedycji przez NDAP oraz Wydawnictwo DiG. Promocja miała miejsce w księgarni DiG (gmach Biblioteki Narodowej, Al. Niepodległości 213).
- 7 czerwca odbyło się spotkanie promocyjne poświęcone programowi „Reconstitution of the Memory of Poland” oraz publikacja NDAP pod tym samym tytułem.

- w dniach 18-19 czerwca została zorganizowana ekspozycja oraz sprzedaż książek wydawanych przez NDAP w holu głównym Biblioteki Narodowej, jako impreza towarzysząca konferencji poświęconej komputeryzacji archiwów, bibliotek i muzeów w ramach programu „European Cultural Heritage Network”.
- 31 sierpnia w AGAD miała miejsce promocja publikacji źródłowej i płyty CD „Meldunki miesięczne wywiadu przemysłowego KG ZWZ/AK 1941-1944”, połączona z uroczystością przekazania mikrofilmów oryginałów tych meldunków do zasobu AAN. Promocji towarzyszyła prezentacja płyty oraz pokaz filmu dokumentalnego na temat Powstania Warszawskiego.
- 26 września w AGAD odbyła się promocja wydawnictwa NDAP *Źródła archiwalne do dziejów Żydów w Polsce* z licznym udziałem historyków, przedstawicieli życia kulturalno-oświatowego, archiwistów oraz przedstawicieli środowisk żydowskich. Spotkaniu towarzyszył pokaz wybranych dokumentów i fotografii oraz dwóch filmów dokumentalnych związanych z tematyką prezentowanej publikacji.
- Targi Książki Historycznej w dniach od 29 listopada do 3 grudnia, zorganizowane pod patronatem Porozumienia Wydawców Książki Historycznej i Domu Wojska Polskiego. Dużym zainteresowaniem cieszył się „Polski słownik archiwalny”, „Słownik biograficzny oficerów powstania listopadowego, publikacje typu informacyjnego oraz publikacje elektroniczne.

7. Kadry i zarządzanie

7.1. Zatrudnienie	ETATY	OSOBY
Stan zatrudnienia w archiwach państwowych wraz z NDAP na dzień 31 grudnia 2001 r. wynosił:	1.360	1.441
w tym: w archiwach państwowych	1.305	1.382
w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych	55	59
W archiwach państwowych stan zatrudnienia wynosił:		
1. działalność naukowa	15	16
2. działalność archiwalna	784	805
3. działalność konserwatorska	81	84
4. administracja	192	211
5. obsługa	233	266

7.2.1. Fluktuacja	ETATY	OSOBY
1. przyjęcia ogółem:	96	111
w tym: działalność naukowa	1	1
działalność archiwalna	48	51
działalność konserwatorska	4	4
administracja	10	10
obsługa	33	45
2. zwolnienia ogółem:	99	112
działalność naukowa	1	1
działalność archiwalna	43	46
działalność konserwatorska	5	5
administracja	12	14
obsługa	38	46

7.2.2. Absencja w archiwach państwowych i NDAP :	OSOBY	DNI
ogółem:	1.081	20.125
-zwolnienia lekarskie	618	12.184
-urlopy macierzyńskie	24	2.504
-urlopy wychowawcze	18	3.317
-urlopy bezpłatne	51	909
-nieobecność usprawiedliwiona	363	1.198
-nieobecność nieusprawiedliwiona	6	13
W wyniku absencji utracono 87 etatów, z tego z powodu zwolnień lekarskich 52 etaty.		

7.3. Szkolenie i podnoszenie kwalifikacji pracowników archiwów państwowych

Archiwum	wyższe ukończone	wyższe w toku	podyplomowe ukończone	podyplomowe w toku	doktoraty obronione	doktoraty w toku	habilitacje w toku	kurs archiwalny	kurs komputerowy	kurs językowy
AGAD	2	2	3	0	0	3	2	0	1	4
AAN	0	4	3	0	0	5	1	3	0	4
ADM	0	2	0	0	0	1	0	0	0	1
Białystok	0	1	3	1	0	3	1	0	0	1
Bydgoszcz	0	1	0	0	0	1	2	1	0	0
Częstochowa	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0
Elbląg	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Gdańsk	1	0	1	0	0	4	0	0	0	2
Kalisz	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Katowice	0	1	2	1	0	1	0	1	0	0
Koszalin	0	3	1	0	0	1	0	0	1	0
Kielce	0	0	0	2	0	0	0	0	30	0
Kraków	1	0	4	0	0	8	0	0	17	0
Leszno	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lublin	0	0	1	0	0	1	0	5	0	0
Łódź	2	0	1	2	0	0	0	9	0	0
Olsztyn	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0
Opole	3	4	0	1	1	2	0	1	0	0
Piotrków Tryb.	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0
Poznań	0	1	1	1	0	1	1	0	0	0
Płock	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1
Przemyśl	1	2	1	0	0	2	1	0	0	0
Radom	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Rzeszów	0	2	1	0	0	1	0	2	0	0
Siedlce	0	0	2	0	0	2	0	0	0	0
Suwałki	1	2	0	0	0	0	0	0	0	1
Szczecin	0	3	0	3	1	0	0	2	0	1
Toruń	0	0	2	2	0	2	1	1	0	1
Warszawa	3	8	0	0	0	0	0	0	0	4
Wrocław	0	4	1	0	0	2	0	1	0	0
Zamość	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Zielona Góra	0	1	2	1	0	0	1	0	0	1
AP razem	14	44	29	17	2	46	11	27	49	21
NDAP	1	4	0	0	0	0	0	0	5	15
ogółem	15	48	29	17	2	46	11	27	54	36

7.4. Aktualny stan przygotowania zawodowego pracowników archiwów państwowych.

	OSÓB
Pracownicy z wykształceniem wyższym:	604
z tego w NDAP	35
w archiwach państwowych	569
W archiwach państwowych i NDAP studia wyższe posiada:	604
z tego, na kierunkach – archiwalnych	276
historycznych	200
innych	128
Niepełne studia posiada:	32
z tego, na kierunkach – archiwalnych	8
historycznych	5
innych	19
Ukończone studia podyplomowe posiada:	194
z tego, na kierunkach – archiwalnych	165
historycznych	15
innych	14
Ukończone studium policealne posiada:	57
z tego, na kierunkach – archiwalnych	24
innych	33

Z dniem 3 lipca 2001 r. Szef Służby Cywilnej zatrudnił dr. Andrzeja Biernata na stanowisku dyrektora generalnego Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Dr A. Biernat, dotychczasowy dyrektor generalny NDAP, objął to stanowisko w wyniku konkursu, który wygrał.

W 2001 roku Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych powołał:

- 1) mgr. Andrzeja Kędzioreę na stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Zamościu, z dniem 16 marca,
- 2) mgr. Leszka Franciszkiewicza na stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Płocku, z dniem 1 lipca,
- 3) mgr. Sławomira Miareę na stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Koszalinie, z dniem 1 sierpnia,
- 4) dr. Piotra Dymmela na stanowisko dyrektora Archiwum Państwowego w Lublinie, z dniem 1 września.

31 grudnia 17 osób było zatrudnionych na stanowiskach naukowych, w tym: 2 profesorów, 3 docentów, 11 adiunktów (10 doktorów i 1 magister) oraz 1 asystent.

Z dniem 1 października Szef Służby Cywilnej dokonał mianowania 2 pracowników służby cywilnej zatrudnionych w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, którzy z tym dniem stali się urzędnikami służby cywilnej.

W roku sprawozdawczym 2 osoby korzystały za stypendium naukowego, tj. pracownik AP w Bydgoszczy i Zielonej Górze, którzy przygotowują rozprawę habilitacyjną.

Laureatami Nagrody Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych za rok 2001 zostali:

- 1) mgr Marianna Gruszczyńska – kierownik Oddziału we Włocławku AP w Toruniu,
- 2) dr Sebastian Piątkowski – kustosz w AP w Radomiu.

W roku ubiegłym zostali odznaczeni:

- 2 osoby Złotym Krzyżem Zasługi,
- 6 osób Srebrnym Krzyżem Zasługi,
- 7 osób Brązowym Krzyżem Zasługi,
- 4 osoby „Medalem Komisji Edukacji Narodowej”,
- 5 osób odznaką „Zasłużony Działacz Kultury”,
- 7 osób odznaką honorową „Za Zasługi dla Archiwistyki”.

Ponadto, za działalność na rzecz nauki i kultury mgr Piotr Zawilski, dyrektor AP w Piotrkowie Trybunalskim, otrzymał nagrodę prezydenta miasta.

8. Finanse

Ustawa budżetowa na 2001 r. określiła wydatki archiwów państwowych na kwotę 66.046 tys. zł. Po uwzględnieniu skutków finansowych przeprowadzonych w III kwartale zmian wynagrodzeń wraz z pochodnymi z tytułu uzyskania przez pracowników statusu urzędnika służby cywilnej oraz zwiększonych środków inwestycyjnych na zakończenie rekonstrukcji zamku w Spytkowicach, wydatki te na koniec roku wyniosły 66 467,3 tys. zł i były wyższe od zapisu ustawy budżetowej tylko o 0,6%, a od wydatków za 2000 r. o 10,3%. Kasowe wykonanie wydatków wyniosło 62 420,9 tys. zł i było niższe od planu po zmianach o 4. 046 tys. zł, ponieważ budżet państwa nie przekazał w grudniu 2001 r. tych środków ze względu na zaistniały deficyt finansów Państwa.

Struktura wydatków archiwów państwowych lata 1999-2001 (w tys. zł)

Rodzaj wydatku	1999		2000		2001		Wskaźniki wzrostu %	
	Wykonanie kwota	%	Wykonanie kwota	%	Wykonanie kwota	%	2000/1999	2001/2000
1. Płace brutto z wypłatą nagrody rocznej („13”)	21.847,2	44,7	32.240,0	57,0	35.335,9	56,6	11,0	47,6
2. Pozostałe wynagrodzenia z pochodnymi	5.138,9	10,5	7.071,6	12,5	8.155,6	13,1	11,5	37,6
3. Rzeczowe (eksploatacyjne)	11.966,3	24,4	10.821,0	19,1	11.154,8	17,9	3,1	-9,6
4. Inwestycyjne	10.001,0	20,4	6.465,0	11,4	7.774,7	12,4	20,2	-35,4

Razem	48.953,4	100,0	56.597,6	100,0	62.420,9	100,0	10,3	15,6
-------	----------	-------	----------	-------	----------	-------	------	------

W ramach środków rzeczowych przeznaczonych na bieżącą działalność eksploatacyjną w w 2001 r. prowadzone były tylko drobne prace remontowo-zabezpieczające w następujących obiektach archiwalnych:

- o AGAD – częściowa wymiana pokrycia dachu;
- o AP Kielce – w Oddziale w Pinczowie remont magazynu archiwalnego oraz naprawa kamery mikrofilmowej;
- o AP Koszalin - naprawa uszkodzonego ogrodzenia i okien oraz usuwanie skutków powodzi w Oddziale w Słupsku;
- o AP Kraków - sygnalizacja antywłamaniowa i przeciwpożarowa;
- o AP Warszawa - wymiana czujek przeciwpożarowych i założenie instalacji antywłamaniowej w stołecznym obiekcie oraz w Oddziale w Nidzicy podłączenie budynku do miejskiej sieci ciepłowniczej;
- o AP Wrocław - w głównej siedzibie przebudowa klatek schodowych z wymianą okien i utworzeniem stref bezpieczeństwa na wypadek pożaru;
- o AP Zamość - zakończenie prac adaptacyjnych w nowo otrzymanym obiekcie;
- o AP Zielona Góra - naprawa dachów oraz instalacji odgromowej, naprawa instalacji sanitarnej, naprawa kamery mikrofilmowej.

W ramach środków na **działalność inwestycyjną** prowadzono prace adaptacyjno-modernizacyjne w niżej wymienionych obiektach:

- 1) AP Gdańsk - zakończono trwające prawie 3 lata prace związane z kompleksową wymianą wszystkich instalacji (także dźwigu), odnową pomieszczeń, osuszeniem i przebudową piwnic m.in. na sale wystawowe, udrożnieniem przepływu wód gruntowych wraz z położeniem na wewnętrznej części dziedzińca kostki brukowej.
- 2) AP Katowice - kontynuowano w ograniczonym zakresie prace związane z infrastrukturą techniczną terenu i obiektów oraz przebudowę budynku nr 1.
- 3) AP Koszalin - zakończono w Oddziale w Słupsku modernizację i remont kapitalny obiektu.
- 4) AP Kraków – dokonano końcowego rozliczenia prac budowlanych na zamku w Spytkowicach, wykonano prace związane z zabezpieczeniem zamku, oświetleniem terenu i urządzeniem pomieszczeń na cele biurowe (wcześniej zajętych przez wykonawcę).
- 5) AP Szczecin – przeprowadzono prace renowacyjne elewacji siedziby archiwum, końcowe prace modernizacyjne parteru i otoczenia w tym również antywłamaniowe, natomiast w Oddziale w Gorzowie Wlkp. wymieniono okna na parterze budynku i ułożono kostkę brukową na terenie posesji.
- 6) AP Warszawa – zakończono adaptację obiektu Oddziału w Grodzisku Mazowieckim. Zakupiono i zainstalowano wraz z oprzyrządowaniem komorę dezynfekcyjną, wyposażono pomieszczenia w niezbędny sprzęt, meble, regały i szafy kartograficzne. Zakończono elewację budynku na Starym Mieście i rozpoczęto, w ograniczonym zakresie, remont i modernizację budynku Oddziału w Mławie.
- 7) AP Wrocław – kontynuowano przebudowę magazynów archiwalnych i ciągów komunikacyjnych oraz piwnic uszkodzonych w czasie powodzi w 1997 r. W Oddziale

w Legnicy wykonano 80% prac adaptacyjnych w budynku b. szkoły przekazanym przez władze miasta w trwały zarząd na cele archiwalne.

- 8) Archiwum Akt Nowych – kontynuowano w ograniczonym zakresie (brak środków) rozpoczętą w 2000 r. wymianę instalacji klimatyzacyjnej i grzewczej.
- 9) AP Toruń – przeprowadzono prace adaptacyjno-modernizacyjne Oddziału we Włocławku wraz z dobudową segmentu magazynowego, nowoczesną kotłownią i wyposażeniem.
- 10) AP Leszno – rozpoczęto prace adaptacyjne na cele archiwalne budynku uzyskanego od władz miasta (w dobrym stanie technicznym).

Działalność pozabudżetowa w archiwach państwowych w 2001 r. prowadzona była - po stosownej zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach - w formie środków specjalnych przez 26 jednostek, natomiast w formie gospodarstw pomocniczych przez 13 jednostek (od stycznia do lipca powołano 9 nowych gospodarstw).

Łączne dochody z obu tych rodzajów działalności zamknęły się kwotą 2.067 tys. zł, z czego przychody z gospodarstw pomocniczych wyniosły 1.432 tys. zł (plan po zmianach 1.168 tys. zł.).